

si nominum servantur officia. Habentur autem hæc verba *κατὰ λέξιν* homilia ista prima paulo post medium. Est igitur hæc manifesto *ab* Hieronymo Latino reddita, nec porro dubio reliquis esse locus potest, quin totus is liber singularis, quo reliquæ octo continentur, eidem sit S. Patri ascribendus. Neque enim aut Rufinus mentiri tanta confidentia, ut alienum setum Hieronymo obtruderet, aut potuisset S. ipse Pater in responsione tantæ calumniæ tacitus odia concoquere. Nihil adeo evincunt priora, quæ urgebamus in contrarium argumenta, et cum primis silentium S. Patris in Catalogo, ubi alias homilias, in Jeremiam, puta, Ezechielem et Lucam singillatim recenset, has vero in Isaiam prorsus tacet: quin etiam tacet in hoc ipso Commentario suo, et Præfat. Comment. in Isaiam, ubi tamen illas *viginti quinque homilias*, de quibus istæ novem sunt, laudat, ac videbatur quidem accepta occasione debuisse de labore hoc suo legentes monere. Hujus rei causam non aliam facile dixeris, quam quæ nunc nobis in mentem venit. Nimirum opus istud post conditum quidem Catalogum suorum Operum, sed paulo tamen quam Origeni infensior esse cœpisset, elucubravit. Nec fortasse tamen recognoverit, quod cautior in dies factus Adamantii scripta parvi cœperit aut flocci facere; revera enim hoc ipso in opere Commentariorum in Isaiam lib. v illum ait, *Allegoriæ campis evagari, et interpretatis nominibus singulorum, ingenium suum facere Ecclesiæ sacramenta*. Non erat igitur, cur illa memoraret, et suis legenda proponeret, quæ sibi metipsi non satis probarentur non sui, sed Origenis causa. Accessit quod una atque altera ex his homiliis (ut de quinta speciatim notatum est) in Græco *perperam valde fuit; ideo juxta sensum et ordinem, non etiam: juxta verba translata*. Hujusmodi autem setum non usque et usque se patre dignum fuerit arbitratus.

S. EUSEBII HIERONYMI

STRIDONENSIS PRESBYTERI

TRANSLATIO

HOMILIARUM NOVEM

IN VISIONES ISAIÆ.

ORIGENIS ADAMANTII.

HOMILIA • PRIMA.

Et factum est in anno quo mortuus est Osias rex, vidi Dominum sedentem super solum excelsum. Cap. VI.

1101 I. Quamdiu Osias rex vixit, non potuit visionem videre Isaias propheta. Erat enim Osias peccator, et faciens malignum ante conspectum Domini, et agens adversus voluntatem divinæ legis. Ingressus est templum et sancta sanctorum, et ob hoc lepra perfusus in fronte est, ita ut extra civitatem vadens inter immundos computaretur. Talem igitur principem animæ oportet mori, ut visionem Dei videre possimus. Neque enim frustra scriptum est: *Et factum est in anno quo mortuus est Osias rex, vidi Dominum (Isai. vi, 1)*. Unicuique nostrum vivit Osias, sive Pharao, et non suspiramus, *Ægyptia opera facientes*. Si autem moritur, tunc suspiramus, ut in Exodo scriptum est. Si Osias vivit, non videmus gloriam Dei; si autem moritur, tunc videmus, statim ut moritur Osias, gloriam Dei. Tantum

A hoc sit ut regnet in nobis sermo ejus qui dixit: *Ego autem constitutus sum rex ab eo (Psal. 11, 6)*, et non regnet ira. Est quidem et peccati rex. Apostolus ita sciens, ait: *Non ergo regnet peccatum in mortali vestro corpore (Rom. vi, 12)*. Miserabilis ille homo, cui peccatum regnat, qui tali se tradit regi, despiciens regnum Dei, et subjiciens se voluptati. Propterea voluptatis amator, non est amator Dei. Et secundum Apostolum de quibusdam dicitur: **1102** *Amantes voluptatem magis quam Deum (I Tim. iii)*. Et quidem id ipsum non de his dictum est, qui omnino sunt infideles, sed de his, qui intrinsecus commorantur, voluptatem magis quam Deum amantes; qui habentfigurationem pietatis, virtutem autem ejus negantes. Hæc propter mortem regis Osie, post cujus interitum vidisse se ait visionem Propheta. Quæ est autem visio? *Vidi Dominum sedentem super thronum excelsum et elevatum*, etc. Non omnis qui videt Deum, videt eum sedentem super thronum excelsum et elevatum. Scio alium prophetam

* Excepimus ex accuratissima Gœnebrardi editione quacum et nuperam a PP. Benediictinis adornatam Origenianorum Operum editionem in recognitione hac nostra contulimus.

vidisse Dominum, et vidisse eum super thronum sedentem, sed non excelsum, neque elevatum. Dissere-rens Scripturam Daniel, dicit: *Throni positi sunt* (Dan. vii, 9), et non erat excelsus ille thronus. Et veniam, ut sedeam ad iudicandum populum in valle Joseph. Ergo hic in valle sedit, et in valle eum iudicaturus est, quem est condemnaturus. Aliud autem est videre eum sedentem super thronum excelsum et elevatum. Et in Michea: *Egreditur et descendit Deus* (Mich. i). Et ut videat Sodomam, descendit. *Descendens*, ait, *videbo si secundum clamorem eorum venientem ad me, consummaverunt* (Gen. xviii). Igitur Deus aliquando sursum, aliquando deorsum juxta dignitatem videtur negotiorum. **1103** Vidi ergo Dominum, et elevatum. Si video Deum in his qui hic sunt regnantes, non eum video super thronum excelsum et elevatum. Si video eum regnantem celestibus virtutibus, video eum sedentem super thronum excelsum et elevatum. Quid est quod dicit celestibus virtutibus? Throni, dominationes, principatus, potestates, virtutes celestes sunt. Et si video eum, quomodo eis regnet in Verbo: *vidi Dominum sedentem super thronum excelsum et elevatum. Et plena erat domus gloria ejus. Sursum quoque elevatus est thronus ejus, plenaque est domus gloria ejus.* Non arbitror, quia plena est domus gloria ejus hæc quæ in terra est. *Domini est terra, et plenitudo ejus* (Psal. xxiv). Plenitudinem autem gloriæ Dei non invenies in præsentem, sed si quis edificaverit templum Deo, videbitur gloria Dei, et si servat hoc quod dictum est, plena domus videtur gloria Dei. Nescio autem an sic domus gloria compleatur. Et in Levitico quantum ad præsens pertinet negotium, Deo largiente, legitur in Collecta quæ sequitur, ^b quia præcepit Dominus quædam fieri ut videatur Domini gloria. Nec unquam apparebit gloria Dei, si non hæc fiant. Cogoscimus autem illa cum lecta fuerint.

II. *Et Seraphim stabant in circuitu ejus, sex alæ uni et sex alæ alteri.* Duo video Seraphim, et unumquodque eorum in semetipso habens sex alas. Deinde dispositio alarum. Et duabus quidem alis velabant faciem, et duabus velabant pedes, sed Dei: duabus aliis velabant pedes, non proprios, sed Dei; duabus autem aliis volabant. Juxta quod scriptum est, contrarium sibi videtur. Si stabant, volare non poterant; scriptum vero est: *Seraphim duo stabant in circuitu ejus, sex alæ uni, et sex alæ alteri, et duabus quidem velabant faciem, et duabus velabant pedes, et duabus volabant, et clamabant alter ad alterum.* Verum hæc Seraphim quæ circa Deum sunt, quæ sola cognitione dicunt: *Sanctus, sanctus, sanctus*; propter hoc servant mysteria [At. mysterium] Trinitatis, quia et ipsa sunt sancta. His enim in omnibus quæ sunt, sanctius nihil est. Et non leviter dicunt alter ad alterum: Sanctus,

^a Antea erat egredere. Leviora taciti emendamus.

^b Aberat antea istud quia.

^c Hæc sunt quæ Rufinus lib. ii in Hieronymum

A sanctus, sanctus; sed salutarem omnibus confessionem clamore pronuntiauit. Quæ sunt ista duo Seraphim? Dominus meus Jesus et Spiritus sanctus. Nec pates Trinitatis dissidere naturam, si nomina servantur officia. *Operiabant faciem Dei.* **1104** Exordium enim Dei ignotum est. *Sed et pedes.* Novissimum enim quod in Deo nostro est, non comprehenditur. Sola enim media videntur. Ante ista quæ fuerint, nescio: ex his quæ sunt, intelligo ^d Deum. Post ista quæ futura sunt, juxta quod futura sunt, nescio. *Quis pronuntiauit ei? Dixit Ecclesiastes: Annuntiate mihi priora et novissima quæ erunt, et dicam quoniam Dii estis* (Eccl. xix). Hinc et Isaias ait: *Priora annuntiate nobis, et ponemus cor nostrum, et scimus, et novissima eorum quæ ventura sunt, indicite nobis. Quæ ventura sunt, in futurum nuntiate, et dicemus quoniam Dii estis* (Isai. xli). Ex quo si quis dixerit præterita, et poterit novissima dicere, Deus est. Quis ergo potest dicere præter Seraphim, Sanctus, sanctus, sanctus? Seraphim autem nudaverunt quendam partem Dei, ut ita dicam, medietatem ejus, et clamabant aliud ad aliud assistentia Deo, atque dicentia, Sanctus, sanctus, sanctus. Stant igitur et moventur, stant cum Deo, moventur demonstrantia Deum. Intellige enim quia velant facies, velant pedes, non moventur quæ velata sunt, non velantur quæ volant, et dicunt: Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus sabaoth, plena est omnis terra gloria ejus. Domini mei Jesu Christi nuntiatur adventus, nunc itaque plena est omnis terra gloria ejus. **C** Aut certe necdum plena est, sed futurum ut impleatur, cum expleta fuerit oratio, qua patrem nos ipse Dominus jussit orare, Cum oraveritis, inquit, dicite: *Pater noster qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum. Adveniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in caelo et in terra* (Matth. vi). Adhuc in caelo voluntas est Patris, in terris necdum voluntas ejus expleta est, ut ipse Jesus juxta dispensationem carnis quam induerat, ait: *Dedit mihi universam potestatem, ut in caelo et in terra* (Matth. xxviii). Numquid potestatem non habet in terra is qui habebat in caelis? et aliquid de mundo acciperet, qui in sua venerat? Sed ut ita crederetur Deus in terra, quomodo credebatur in caelo, ergo accepit potestatem homo Christus, quam ante non habuit, et usque ad præsens necdum habet in terra omnium potestatem. In his quippe qui peccant, necdum regnat; sed quando ei data est et horum potestas, cum ei subdita fuerint omnia, tunc complebitur potestas, et perambulabit subjiciens sibi omnia (I Cor. xv). Quidam autem necdum volunt sub-
D jici ei, **1105** veram adhuc inimicis ejus subjiciantur. Nos porro dicamus: *Nonne Deo subjecta erit anima mea* (Psal. lxxv)? apud Deum enim salutare meum.

III. *Et duabus volabant, et dicebat alter ad alterum:*

verba recitat, tamquam de suo ab illo addita. Vide præced. Admonitionem.

^d Deest in Benedictot. edit. Deum.

Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth : plena est omnis terra gloria ejus. Et elevatum est superliminare a voce qua clamabant : voce Jesu Christi et voce Spiritus sancti. Si aliquis e nobis clamantium audierit vocem Jesu Christi et Spiritus sancti, elevatur superliminare, et altius fit quam eo tempore cum elevatum est, cumque dictum est : Attollite portas, principes, vestras, et elevamini portæ æternales, et introibit rex gloriæ (Psal. xxiv).

IV. *Et domus impleta est fumo.* Ex remissione ignis cuncta impleta est domus. Fumus autem vapor ignis est. *Et dixi : O miser ego, quoniam compunctus sum, quia cum sim homo, et immunda labia habeam.* Non possum sentire quare humiliaverit seipsum Isaias. Verum dicit : testimonium enim dat Scriptura, quia ejus mundaunt labia ab uno ex Seraphim, qui misus est ad auferenda ejus peccata. Unus autem ex Seraphim Dominus meus Jesus Christus est, qui ad auferenda peccata nostra a Patre missus est, et dicit : *Ecce abstuli iniquitates tuas, et peccata tua circumdavi.* Nec putes naturæ contumeliam, si Filius a Patre mittitur. Denique ut Unitatem deitatis in Trinitate cognoscas, solus Christus in præsentī lectione nunc peccata dimittit, et tamen certum est a Trinitate peccata dimitti. Qui enim in uno crediderit, credit in omnibus. Deferatur ergo mihi de altario cœlesti forceps ut tangat labia mea. Forceps Domini si tetigit labia mea, mundat ea. Etsi mundaverit ea, et circumciderit a vitillis, ut nuper diximus, aperiam verbo Dei os meum, nec ulterius sermo immundus exiet ex ore meo : quia cum sim homo, et immunda labia habeam, in medio quoque populi immunda labia habentis habio. Seraphim quod missum fuit, mundavit labia Prophetæ, non mundavit autem labia populi. Confessus est enim ipse immunda labia se habere, et in medio populi immunda labia habentis habitare. Sed hoc quod missum est Seraphim, non judicavit dignos esse de populo, ut et illorum labia emundaret, et idcirco adhuc impie agunt, idcirco adhuc **1106** Domino meo Jesu Christo repugnant, adhuc ei maledicunt immundis labiis. Ego autem precor, ut veniens Seraphim, emundet labia mea.

V. *Et regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis.* Cur non dicamus in præsentī traditionem quamdam Judæorum verisimilem quidem, nec tamen veram, et solutionem ejus quare non inveniamus? Aiunt Ideo, **D** Isaiam esse a populo, quasi legem prævaricantem, et extra Scripturas annuntiantem. Scriptura enim dicit : *Nemo videbit faciem meam, et vivet (Exod. xxxiii).* Iste vero ait : *Vidi Dominum Sabaoth.* Moyses (aiunt) non vidit, et tu vidisti. Et propter hoc eum secuerunt, et condemnaverunt eum ut impium. Non enim sciebant quia duabus alis velaverunt faciem Dei Seraphim. *Vidi Dominum, sed faciem non vidit*

Isaias, nec Moyses vidit. Posteriora vidit (ut scriptum est) Moyses. Verumtamen vidit Dominum, etsi faciem ejus non vidit. Et hic ergo vidit, licet faciem non viderit. Male igitur condemnaverunt Prophetam. *Et regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis, et missus est ad me unus de Seraphim.* Non est unus Domini mei Jesu Christi adventus, quo descendit ad terras, et ad Isaiam venit, et ad Moysen venit, et ad populum venit, et ad unumquemque Prophetarum venit : neque tu timeas, etiamsi jam cœlo receptus est, iterum veniet. Quia autem et ante præsentiam carnalem ad homines venerit, ipsum accipe testem denuntiantem atque dicentem : *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis Prophetas, et lapidas eos qui missi sunt ad te, quoties volui colligere filios tuos (Math. xxiii).* Quoties volui. Non dicit, non vidi te nisi isto adventu, sed dicit, quoties volui. Et per singulos Prophetarum convertens se : Ego, inquit, eram Christus, qui loquebar per Prophetas. Dixi, neque tu timeas, et nunc mittitur Jesus Christus. Non mentitur. *Vobiscum sum (ait Dominus) omnes dies usque ad consummationem sæculi (Math. xxviii).* Non mentitur. Ubi duo vel tres collecti sunt in nomine meo, et ego sum in medio eorum. Quoniam igitur præsto est, et assistit Jesus Christus, et paratus est et præcinctus summus sacerdos offerre Patri interpellationes nostras, surgentes per ipsum sacrificia Patri offeramus. Ipse enim propitiatio est pro peccatis nostris, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SECUNDA.

C *De eo quod scriptum est : Ecce virgo in utero concipiet, etc. Cap. VII.*

1107 I. Quantum ad dictum attinet, verecunde fecit Achaz, cum ei fuisset imperatum, ut peteret signum in profundum aut in excelsum, et rationem reddidit cur petere noluerit (*Isai. vii*). Ait quippe : *Non petam, et non tentabo Dominum.* Est tamen super hoc verbo culpatus, et dicitur ad eum : *Audite nunc, domus David : Numquid modicum vobis prestare certamen hominibus, et quomodo Domino præstatis certamen? Deinde dicitur hæc repromissio : Ideo Dominus ipse dabit vobis signum. Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium, et vocabis nomen ejus Emmanuel.* Hæc exponantur, et de reliquis videbimus, indigentes et in illis gratia Dei ut manifestentur. Jubetur ut petat signum, non simpliciter, sed sibi ipsi. Sermo quippe ait : *Pete tibi signum a Domino Deo tuo in profundum aut in excelsum.* Propositum est signum Dominus meus Jesus Christus. Hoc enim est signum quod jubetur ut sibi postulet in profundum aut in excelsum. In profundum quidem, quia qui descendit, ipse est. In excelsum vero, quia qui ascendit super omnes cœlos, ipse est. Mihi autem hoc signum propositum Dominus meus Jesus Christus in profundum

^a Perquam eleganter Hieron. in Isai. cap. 1 : *Aiunt Hebræi ob duas causas intersectum Isaiam, quod principes Sodomorum et populum Gomorrhæ eos appellaverit ; et quod Domino dicente ad Moysen : Non poteris videre faciem meam, iste ausus sit dicere ; Vidi Domi-*

num sedentem super thronum excelsum et elevatum ; non considerantes quod faciem et pedes Dei sive suos, quia in Hebræo ambigue legitur. Seraphim texerint, et media tantum ejus Isaias vidisse se scribat.

et in excelsum, nihil prodest, si non mihi fiat mysterium de profundo et excelso ejus. Cum enim ego recepero mysterium de Christo Jesu de profundo et excelso, tunc accipiam signum secundum præceptum Domini, et dicetur mihi quasi habenti in memetipso profundum et excelsum: *Neque dixeris in corde tuo, Quis ascendit in caelum? Hoc est Christum deducere. Aut quis descendit in abyssum? hoc est, Christum ex mortuis reducere* [Al. recedere]. *Juxta est verbum tuum vehemens in ore tuo, et in corde tuo (Rom. x).* Præcipitur ergo nobis omnibus, ut petamus vobis hoc signum, ut nobis utile fiat signum quod dat Dominus Deus in profundum et in excelsum. Si quis autem est qui sciat, et rationabili contemplatione cognoscat hoc quod dictum est, in profundum et in excelsum, non disjunctive esse dictum, significat enim hoc quod utrumque possit. *Pete tibi 1108 signum a Domino in profundum et in excelsum. Et in promissione autem dixit Apostolus: Ut cognoscamus quid sit profundum, et excelsum, et longitudo, et latitudo (Ephes. iii). Et dixit Achaz, non petam. Incredulus fuit. Dixit enim: Pete tibi ipsi. Populus autem usque hodie non petit signum, propterea non habet illum, et præbet Domino certamen populus qui non recipit Dominum meum Jesum Christum. Deinde alia sequitur quaestio. Isto enim dicente: Non petam, neque tentabo Dominum, et æstimante tentationem esse, si peteret signum, ait: Audite nunc, domus David. Numquid vobis modicum est præstare certamen hominibus, et quomodo Domino præstatis certamen? non præstat autem certamen Domino, neque hominibus eum arbitror præstare certamen, qui petit signum in profundum aut in excelsum. Certamen quippe Dei est, quomodo salvet hominem. Non præstat igitur certamen Domino qui confugit ad salutem. Qui vero Domino certante, ut salvet hominem, fugit a salute, et procul recedit a Domino, præstat Domino certamen. Ideo dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce virgo in utero concipiet [Al. accipiet], et pariet filium, et vocabis nomen ejus Emmanuel (Matth. i, 13). Veritas exemplarium Prophetæ hujus dicit, *vocabis*. In Matthæo porro sciens lectitari: *Et vocabitur nomen ejus Emmanuel*. Non possumus dicere, quia oporteat minus aliquid facere de Propheta. Quomodo vero Evangelium hanc habet scripturam? Utrum ab aliquo non intelligente, et ad faciliora corrente, quomodo et in aliis multis factum est: an sic a principio, ut dicat forsitan aliquis editum esse Evangelium, qui vult deliberet. Propheta quidem manifeste habet, *et vocabis nomen ejus Emmanuel*. Novi quemdam in exordio scripturarum Evangelii legentem: *Et vocabis nomen ejus Emmanuel*, dixisse intra seipsum: Quid est vocabis? Quis vocabit? Achaz. Et quomodo potuit Achaz de*

A Salvatore, qui post generationes multas venit, audire: *Vocabis nomen ejus Emmanuel*: atque ita pro eo quod est *vocabis*, scripsisse *vocabitur*? 1109 Sed vide quia non Achaz dicitur: *Et vocabis nomen ejus Emmanuel*, sed domui David vide manifeste dictum: *Audite nunc, domus David: Numquid modicum vobis est præstare certamen hominibus, et quomodo Domino præstatis certamen? Ideo dabit Dominus ipse vobis signum. Ecce virgo in utero concipiet, et pariet filium, et vocabis nomen ejus Emmanuel*. Sed quando itaque non intelligimus hoc quod dictum est, nihil ex eo minus faciamus, neque ad faciliora curramus, sed expectemus donec gratia Dei subjiciat nobis per illuminationem scientiæ^b illuminationem quaestionis: aut certe rursus gratia Dei per quem vult illuminet nos, ut non ultra quaeramus, sed quaestio nostra solvatur. Si autem temere ad non intellecta præsumimus, nos ipsos causabimur. Quæ est ergo domus David? Si David Christus est, ut frequenter probavi, domus David nos sumus Ecclesia Dei: et dicitur nobis qui Ecclesia sumus, ut non præstemus certamen Deo supra dictum, sed ante Domino signum suscipiamus illud. Nobis, non domui David ista dicuntur. Et prophetatur, quia si quis est domus David, vocabit nomen ejus Emmanuel. In adventu enim Christi sola Ecclesia nostra de Christo dicit: *Nobiscum Deus*. Illis, ut dedit gratia Dei, explanatis, alia jam quaeremus ænigmata.

B II. *Butyrum et mel manducabit*. Quomodo Christus prophetatur butyrum et mel comesturus? Si hoc fuerit expositum, Domino tribuente, rursus ea quæ sequuntur, aliam nobis ingruent quaestionem. Utinamque omnes faceremus illud quod scriptum est: *Scrutemini Scripturas! Plura ex corporalibus cibis nominata sunt in Scriptoris pro cæcis spiritalibus. Quasi modo nati parvuli rationale et sine dolo lac desiderate* (1 Pet. ii, 2). Ergo est sine dubio lac rationale, et oportet nobis istiusmodi lac quaerere. Rursus in Proverbiis de melle scriptum: *Mel inveniens comede quod sufficit, ne forte plenus evomes* (Prov. xxv, 16). Num curavit Spiritus sanctus de melle isto quod notum est, ne forte plus comedamus? Sed sentiens utique Spiritus sanctus mel spiritale, ait: *Mel inveniens comede quod sufficit*. Quid autem sentiens Spiritus sanctus præcepit nobis, ut si inveniremus mel, invenibile est siquidem mel, comedamus quod sufficit? *Vade*, ait, *ad apem, et discas quomodo operatrix est* (Prov. vi). Et inventiuntur Prophetæ apes esse. Fingunt siquidem ceras, et mella conficiant, 1110 et si audienti mihi expedis dicere, favi eorum scriptarum sunt, quas reliquerunt. Et volens veni ad Scripturas, et inveni mel. Sed comede mel Et in Proverbiis rursus dicitur: *Bonus est enim fa-*

^a Adnotant Benedictini Origenis editores, Matthæi i, 13, legi in Græcis exemplaribus vel *καλιουσι*, vel *καλιουσι*, vel *καλιουσι*, nusquam vero *καλιουσι*. Illic suspicantur, hoc loco Hieronymum interpretatum fuisse *vocabis*, quod postea *emanueusium* oscitantia mutatum fuerit in *vocabitur*, ut Vulgata Latina

habet, Isais vii, 14. Cæterum juxta linguam Hebraicam idiotismum *καλιουσι*, sive *καλιουσι* logetur, perinde est ac si legeretur *καλιουσι*.

^b Idem Benedicti. *explanationem* hic legunt pro *illuminationem*.

rus, ut indulcentur fauces tuæ (Prov. xxiv, 13). Pul-
 crum, hoc dicit Spiritus sanctus, comede mel quod
 in usu est, bonum enim est? Ego non audeo dicere,
 quia de melle corporeo mihi præcipiat Spiritus sanc-
 tus, comede mel. Ecce non habeo, aut certe naturæ
 hujusmodi sum, ut de melle comedere non possim:
 qua ratione mihi dicit, comede mel, et noli comede-
 re carnes, sed comede, fili, mel; bonum est
 enim. Si videas apes Prophetas, et opus eorum
 mella vel favos, tunc videbis quomodo pro dignitate
 sancti Spiritus intelligas, comede mel, fili; bonum
 est enim. Si quis meditatur eloquia divina, et nutri-
 tur sermonibus Scripturarum, compleat mandatum
 divinum jubens, comede mel, fili; et faciens quod
 jussu est, potitur sermone, qui sequitur, Bonum
 est enim. Quia bonum est hoc mel, quod in Scriptu-
 ris invenitur. Quid autem dicitur: Vade ad apem,
 latiusmodi est. Est quædam (ut ita dicam) apis super
 apes: et quomodo inter apes rex quidam est qui
 nominatur esse rex: sic princeps apum Dominus est
 Jesus Christus, ad quem mittit me Spiritus sanctus,
 ut comedam mel, bonum est enim, et favus ejus ut
 indulcentur fauces meæ. Et forte subtiliores litteræ
 favi erunt, mel vero est qui in his est intellectus.
 Iste porro qui est natus ex virgine Emmanuel, bu-
 tyrum et mel manducat, et quærit ab unoquoque
 nostram butyrum manducare. Quomodo a singulis
 nostram butyrum quærit et mel, sermo educebit.
 Opera nostra dulcia, sermones nostri suavissimi et
 utiles, mella sunt quæ manducat Emmanuel, quæ
 manducat iste qui natus est de Virgine. Si vero ser-
 mones nostri amaritudine pleni sunt, ira, animosi-
 tate, molestia, turpiloquio, vitia, contentione,
dedit in os meum fel, et non comedit ab his sermo-
 nibus Salvator. Comedet autem Salvator de sermo-
 nibus qui sunt apud homines, si fuerint sermones
 eorum mel. Approbemus hoc de Scripturis. *Ecce ego
 ad ostium, et pulso. Si quis aperuerit mihi ostium,
 ingrediar ad eum, et cenabo cum illo, et ille mecum.*
 (Apoc. iii, 20). Igitur ipse pollicetur se ex nostris
 cœnaturum noliscum esse, certum est autem quia
 et nos cum illo cœnamus, si cœnemus illum. Come-
 dens quippe de nostris bonis sermonibus, operibus,
 et intellectu, reparat nos suis^a escis spiritualibus,
 et divinis, et melioribus. Propterea quia beatum est
 suscipere Salvatorem, apertis ostiis principalis cordis
 nostri, præparemus ei mella, et omnem cœnam
 ejus: ut ipse nos ducat ad magnam cœnam Patris in
 regni^b colorum, quæ est in Christo Jesu, cui est gloria
 et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA TERTIA.

De septem mulieribus. Cap. XI.

IIII I. Septem mulieres patiuntur opprobrium,
 et circumveniunt quærentes eum recipere, qui possit
 auferre opprobrium earum. Ipsæ septem mulieres

^a Male ejus antea legebatur pro escis.

^b Sufficiens nomen *Virga* ex Benedict. editione,
 quarum et mox legitur, *Virga non est primogeni-*

A repromittunt ut suum panem manducent, et vesti-
 mentis suis operiantur. Non necesse habent panem
 ejus, sed nomen ejus qui opprobrium earum possit
 auferre. Non indigent vestimentis hominis quem as-
 sumunt. Meliora habent vestimenta, quam potest
 eis homo præstare. Lautiores habent cibos, quam
 conditio potest humana largiri. Cujus ergo sint
 septem mulieres, et quod sit opprobrium earum,
 dignum est considerare. Septem mulieres una sunt,
 Spiritus enim Dei sunt. Et ista una, septem sunt.
 Spiritus enim Dei est spiritus sapientiæ et intellec-
 tus, spiritus consilii et virtutis, spiritus scientiæ et
 pietatis, spiritus timoris Domini (*Isai. xi*). Ista sa-
 pientia patitur opprobrium a multis sapientiis in-
 surgentibus in se. Iste verus intellectus sustinet oppro-
 brium ab intellectibus falsis. Istud magnum consi-
 lium opprobriatur a multis consiliis non bonis. Ista
 virtus maledicatur a quadam, quæ cum non sit vir-
 tus, repromittit se esse virtutem. Ista scientia pati-
 tur opprobrium a quadam falsi nominis scientia no-
 men suum subripiente. Ista pietas reprobratur ab
 ea, quæ cum se dicat esse pietatem, impietas est, et
 impios instruit. Iste timor patitur opprobrium ab eo
 qui putatur esse timor. Multi enim pollicentur divi-
 num metum, sed non cum scientia metunt. Quo-
 modo ergo istæ septem patiuntur opprobrium, con-
 sideremus. Vide sapientiam sæculi hujus, vide sa-
 pientiam principum mundi hujus, quomodo reprobrant
 sapientiam Christi mel, et quomodo reprobrant
 sapientiam Judæi veri, juxta quem nos circum-
 cidimur spiritaliter, isti vero præciduntur. Intellige
 itaque quomodo sapientia sæculi hujus et principum
 mundi istius, maledicunt sapientiæ: et ob hoc quæ-
 ritur homo qui cum istis septem spiritalibus **IIII**
 velut mulieribus sit, ut auferat earum opprobrium.
 Proprio unus est homo qui auferat earum oppro-
 brium. Quis est iste homo? Jesus qui exivit juxta
 carnem de radice Jesse factus ex semine David se-
 cundum carnem, prædestinatus Filius Dei in virtute
 juxta spiritum justificationis (*Rom. i*). Exiit quippe
^b virga de radice Jesse. Virga non est primogenitus
 omnis creaturæ, virga non est qui in principio era-
 apud Deum Deus Verbum; sed virga de radice Jesse,
 cui juxta carnem natus est; *Exiit enim virga de ra-
 dice Jesse, et flos de radice ejus ascendit*. Quis est flos,
 et quæ est radix? Ambo enim in unum idipsum sub-
 jacent. Differentia autem est negotiorum. Nam si
 peccator es, non est tibi flos, neque videbis florem,
 qui est ex radice Jesse. Veniet enim et ad te virga,
 quomodo ^c Discipulus virgæ et floris loquitur. De
 virga quidem dicit: *Quid rullis, in virga veniam ad
 vos?* De flore vero: *An in charitate Dei et spiritu man-
 suetudinis?* Exiit ergo de radice Jesse virga sapienti-
 æ ei qui suppliciiis plectitur, virga ei qui indiget in-
 crepatione, virga ei qui necesse habet ut arguatur.
 Flos vero ei qui jam eruditus est, et non indiget

tus, ubi pro voculis non est, unum erat autem
 enim.

Antea erat *Apostolus* pro *Discipulus*.

dura correctione, vel certe non indiget poenis, sed valenti jam florere incipere, et ad perfectum fructum exire. Primum enim flos ostenditur, deinde post florem virga fit, et ad fructum exit. *Exiit virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendet, et requiescent super eum septem mulieres, spiritus Domini, spiritus sapientiae et intellectus requiescet super eum.* Spiritus enim sapientiae non requievit in Moyse, spiritus sapientiae non requievit in Jesu Nave, spiritus sapientiae non requievit in singulis Prophetarum, in Isaia, in Jeremia.

II. Nec vero quasi blasphemantem me lapidatis, dum velim glorificare Dominum meum Jesum Christum: sed sustinentes considerate quod dicitur, et videbitis quia in nullo eorum requieverit spiritus, **1113** non quod ad nullum eorum venerit, sed quod in nullo requieverit. Venit super Moysem, et non creditur Moyses post spiritum sapientiae qui venit ad eum. *Audite enim, ait, contumaces: Numquid ex petra ista educam vobis aquam?* Venit super omnes justos, venit et super Isaiam, sed quid ait? *Immunda labia habeo: et in medio populi immunda labia habentis, ego habito (Isa. vi):* Venit spiritus sapientiae post illam forcipem et ignem, venit ad immunda labia habentem, sed non requievit. Ministro quidem eo usus est, non autem requievit. Tribulatur ad quemcumque venerit hominem. Peccat enim omnis homo, nec est justus super terram qui faciat bonum, et non peccet. *Nemo mundus a sordibus, neque si una die sit vita ejus, numerati autem menses ejus (Job xv).* Igitur super nullum requiescit. Possumus et de Evangelio probare, quia venit spiritus super multos, et non mansit in eis. Ante paululum lectum est: *Non permanebit spiritus meus in hominibus istis in aeternum.* Non ait, non erit, sed non permanebit. Unum vidit Joannes solum, in quo permansit, et signum hoc erat: *Super quem videris spiritum descendantem, et manentem in eo, iste est Filius Dei.* Ministravit quidem verbo Dei spiritu descendente: post modicum peccat, post modicum otiosum verbum loquitur: nescio autem si et sine peccato maneat. Putasne, praesente spiritu, peccare conceditur? Super nullum ergo requievit spiritus Dei secundum quod scriptum est: *Exiit virga de radice Jesse, et flos de radice ejus ascendit, et requiescit super eum spiritus Dei, spiritus sapientiae, spiritus intellectus, spiritus consilii et virtutis.* Propter hoc magni consilii est angelus: propter hoc invaluit, et invalescens ascendit, et mirantur eum virtutes ascendentem, et dicunt de eo: *Iste est Dominus fortis et potens in praelio.* Adhuc ergo dicam in caelestia ascendentem, vel ad fortitudinem ejus: *Et requievit super eum spiritus consilii et fortitudinis.* Fortitudo mea, et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem. Requievit ergo super eum spiritus Dei, spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus sapientiae et pietatis, et implevit eum spiritus timoris Domini.

III. Mulieres igitur quaerentes quem assumant, ap-

Aprehendent septem unum hominem. Et hoc ex prioribus pendet, et oportet primo cognoscere quando recipiant **1114** septem mulieres unum hominem. Cum fortes Jerusalem humiliati fuerint, cum luxerint theca eorum ornamenta filiarum Sion, cum derelicta fuerit illa sola, cum elisa fuerit ad terram, *tunc apprehendent septem mulieres unum hominem dicentes: Panem nostrum manducabimus, et vestimentis nostris operiemur: verumtamen nomen tuum invocetur super nos.* Tunc apprehendent et vere tenebunt septem mulieres hominem unum, Jesum Christum Dominum nostrum juxta quod intelligitur homo, juxta quod natus est, juxta quod corpus assumpsit. Apprehendent septem mulieres hominem unum, dicentes: *Panem nostrum manducabimus.* Multi ambulantes **B**homines, et nullum apprehendunt mulieres, nullus eis placet homo. Non enim propter inopiam hominum unum hominem apprehendunt; non propter raritatem hominis qualem voluerunt, talem quaesierunt: unum solum reppererunt hominem quem apprehenderunt, ut dicant ei: *Panem nostrum manducabimus, et vestimentis nostris operiemur.* Est quidam cibus sapientiae, est quidam cibus similiter intellectus, et reliquorum spirituum. Quis est iste cibus? Non timeo dicere, cibus alius est extra istos: forte ut meus est cibus sermo Dei, qui ait: *Ego sum panis vivens, qui de caelo descendi, et vitam do mundo (Joan. vi):* sic sapientiae cibus ipse Pater. Propter hoc est: *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus, qui me misit, ut consummam opus ejus (Joan. iv).* **C**Nec putandum est aliquo indigere sapientiam et intellectum, ceterosque spiritus, quia alium cibum habeant, cum totius dispensationis unus sit cibus natura Dei. *Panem nostrum manducabimus, et vestimentis nostris operiemur.* Est quidam ornatus sapientiae quo decoratur. Ornata est sermone sapientiae singulae harum mulierum habent ornamenta. *Verumtamen nomen tuum invocetur super nos, aufer opprobrium nostrum.* Quod est nomen sapientiae? Jesus. Quid est, *Invocetur nomen tuum super nos?* Ego sum sapientia, volo tuo nomine vocari, ut ego sapientia dicar Jesus, ut intellectus et consilium magna et fortitudo, et scientia, et pietas et timor Dei nominentur Jesus, ut omnia in omnibus nomen tuum fiat. Nomen tuum invocetur super nos, aufer opprobrium **D**nostrum. Revera abstulit opprobrium Jesus. Idcirco surgentes oremus Deum, qui hunc misit hominem, ut septem mulierum spiritus in eo requiesceret, ut nobis iste homo tribuat communionem harum mulierum: ut assumentes eas fiamus sapientes, intelligentes in Deo et hominibus, virtutibus adornantes animam nostram in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in saecula saeculorum. Amen.

HOMILIA QUARTA.

De visione Dei et Seraphim. Cap. VI.

1115 I. Impossibile est invenire principium Dei. Principium ortus Dei nusquam comprehendis.

o Non addunt Benedict. nostrum.

Non dico tu, sed neque aliquis, neque aliud quidquam eorum quæ subsistunt. Solus Salvator et Spiritus sanctus, qui semper fuerunt cum Deo, vident faciem ejus: et forte Angeli qui vident Jugiter faciem Patris qui est in cœlis, vident et principia negotiorum. Sic autem et pedes abscondunt ante homines Seraphim. Novissima enim ut sunt, non valent enarrari. Quis annuntiabit de novissimis? ait Scriptura (*Isai. xli*). Quæ videmus (ut tamen concedatur, quia aliqua videmus) media sunt: quæ ante mundum fuerint, ignoramus. Fuerunt porro quædam ante mundum. Quæ post mundum secutura sint, ad certum non apprehendimus. Erunt autem alia post mundum. Ea igitur quæ scripta sunt: *In principio fecit Deus cælum et terram, terra autem erat invisibilis incomposita, et tenebræ erant super abyssum, et spiritus Dei fræbatur super aquas, apprehenduntur (Gen. 1)*. Mundæ erant aquæ istæ, in quibus incubabat spiritus Dei. Sed et tenebræ quæ super abyssum erant, non sunt ingenitæ. Utrumque enim ex nihilo creatum est. Audi in Isaia dicentem Dominum: *Ego Deus qui construxi lucem, et feci tenebras (Isai. xlv)*. Audi sapientiam in Proverbiis prædicantem: *Ante omnes abyssos nata sum (Prov. viii)*. Non erant ista ingenita, sed quando, vel quomodo sunt nata, nescio. Velantur enim a Seraphim priora operum Dei, id est, facies Dei: similiter autem et pedes. Ea quæ post extremum sæculum futura sunt in sæcula sæculorum, quis potest exponere? Garrulorum est hominum horum notitiam polliceri, nescientium quia homo ea tantum potest capere quæ media sunt, et ea quæ post mundum usque ad consumptionem in judicio sunt futura, de pœnis, de retributione. Et horum quoque multa absconsa sunt nobis, ut propter hoc quidem scriptum sit: *Duabus volabant faciem. Non solum autem velabant, sed et contegebant, id est sic velabant, ut nec modicum videretur priorum, dico autem faciei: neque paululum 1116 quid agnosceretur novissimorum, hoc est, pedum ejus. Duabus volabant. Aperta sunt media ad contemplandum. Et clamabant alter ad alterum. Non alter ad plures, sed alter ad alterum. Audire enim sanctitudinem Dei quæ annuntiat a Salvatore, juxta dignitatem rei nemo potest nisi Spiritus sanctus: quomodo rursus inhabitare sanctimoniam Dei quæ annuntiat a Spiritu sancto, nemo potest nisi solus D*

Salvator. Ob id alter ad alterum clamabant, et dicebant: *Sanctus, sanctus, sanctus*. Non eis sufficit semel clamare sanctus, neque his, sed perfectum numerum Trinitatis assumunt (*Isai. vi*), ut multitudinem sanctitatis manifestent Dei, quæ est trinæ sanctitatis repetita communitas, sanctitas Patris, sanctitas unigeniti Filii, et Spiritus sancti. Etenim sanctificans et sanctificati ex uno omnes (*Heb. ii*). Qui sanctificat Salvator est, juxta hoc quod homo est a Deo Patre accipiens sanctitatem. Dicunt itaque: *Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth*. Interpretatur Sabaoth (ut Aquila tradidit) Dominus militiarum, II. *Plena est omnis terra gloria ejus*. Olim plena

A domus erat gloria, nunc vero his qui super terram sunt, a Seraphim prophetatur, quia futurum sit, ut universam terram gloria Dei mei Christus impleat. In omnibus quippe qui conversatione sua glorificent Deum, gloria Dei est, atque ita universa terra plena est gloria Dei. Olim non omnis terra plena erat gloria Dei, sed unus angulus terræ, quando dicebatur: *Notus in Judæa Deus, in Israel magnum nomen ejus*. Gloria Deo, qui misit Filium suum, ut omnis terra plena fieret gloria sua. Sed quid tibi prodest, si terra plena sit propter ecclesias beatorum, qui ubicumque sunt, gloria Dei, tu autem non sis particeps gloriæ plenitudinis Dei? Et tu ergo labora, et in cunctis enitere ut sis gloriam Dei quærens, ut inhabitet et inveniat locum in te, et fiat etiam tu cum omni terra, in qua est gloria Dei, plena, gloria ejus. Quomodo fit per singulos nostrum plenitudo gloriæ Dei? Si quæ facio, quæ loquor, in gloriam Dei fiant, plenus sermo 1117 meus et actus sit gloria Dei. Si et processus, et ingressus meus in gloriam Dei est, si cibus, si potus meus, si omnia quæ facio in gloriam Dei fiant, et ego particeps sum istius dicit: *Plena est terra gloria ejus*. Cum ergo omnia ista fecero, elevatum est superliminare a voce Seraphim, qua clamabant. Beatum est itaque unumquemque nostrum ita laborare ut particeps fiat ostii, et superliminaris ostii, quod juxta intellectum est Christus Deus. Neque enim indecens dicitur reor ostium caruem, et superliminare verbum nuncupari.

III. *Elevatum est superliminare a voce qua clamabant, et domus repleta est fumo*. Fumus iste donum est de gloria Dei: *Et dixi: O miser ego quoniam compunctus sum*. Antequam videas visionem, non confiteris te esse miserum, o Isaia? Non ait: quamdiu vixit Osias, neque in senium meum venit quia miser essem. Incipio autem nosse quia miser sum, quando video visionem, moriente mihi Osia rege leproso, et dico: *O miser ego (Paral. xxvi)*! Nunc incipio et ego confiteri Domino, et dicere de memetipso: *O miser ego!* quomodo Isaia dicit: *O miser ego!* Proxime autem huic et Apostolus dicit: *Miser ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus (Rom. vii, 24)?* Beatum est ergo ut miserum me fatear. Si me humiliavero, et poenitens super peccatis meis flevero, exaudiet me Deus, et dabit mihi liberatorem, et dicam gratias Deo per Jesum Christum Dominum nostrum (*Ibid.*, 25). Verum ex corde dicamus, miser ego sum. Unusquisque recordetur causas miseriarum suarum, et delicta, et dicamus surgentes ad orationem, memores quidem quasi confitentes, oblitii autem quasi jam non facientes, et dicamus: *Miser ego, quoniam compunctus sum*. Non est compunctus antequam videret visionem, antequam Osias moretur: cum incipit poenitentiam agere, statim dicit: *quoniam compunctus sum*. Si quis sine sensu est juxta interiorem hominem, cum peccator sit, non compungitur: sed quasi in exteriora membra licet adhibeas stimulum, non sentit mortuum corpus: eodem modo si adhibeas peccatori verba divina mortificat

per peccatum, et non agenti poenitentiam, neque A mœstus est, neque poenitet, neque habet tristitiam operantem confessionem, tristitiam quæ secundum Deum est. Si quis autem vult salvari, et audierit sermones arguentis se, et corripientis, statim dicit: O miser ego! Nec sufficit dicere, miser ego: apponendum est ei, quia compunctus sum. Utinam amplius compungamur! Quanto enim **1118** plus compungimur, tanto plus nobis peccatorum vincula laxantur. Propter hoc Achab ille non multum utilitatis est consecutus, quia non multum compunctus est (II Reg. xxi): sed compunctus quidem est semel tantum. Quamobrem dictum est: *Vidisti quomodo compunctus est Achab*. Si vero quis talis fuerit ut non cœset compungi, dicit similiter ut Apostolus: *Non sum dignus vocari Apostolus propter hoc quod persecutus sum Ecclesiam Dei* (I Tim. i). Et: *Mihi minimo omnium sanctorum data est ista gratia* (Gal. i). Et: *Fidelis Deus, quia Jesus Christus venit in hunc mundum, peccatores saluare, quorum primus ego sum* (I Cor. xv). Videane quia multum compunctus est, et non semel, sed semper scribens, et loquens, et agens compunctus est? quomodo et Isaias in presenti, qui dicit: *O miser ego sum, compunctus sum, quia cum sim homo, et immunda labia habeam, et in medio quoque populi immunda labia habentis habitem*. Annotemus et aliud quiddam, quia peccata Isaiæ non in factis, sed tantum in sermonibus erant. Propter quod ait: *Quia cum sim homo, et immunda labia habeam*. Erat autem et populus immunda labia habens. Non decait eum accusare populum, et dicere plura peccata in eo esse, quam immundorum labiorum.

IV. *Et regem Dominum Sabaoth vidi oculis meis*. Si quando de Deo cogitaverimus, cum adhuc sumus peccatores, et nos dicamus, quæ nunc dicit Propheta: *Et missus est de me unus de Seraphim*. Quam bonus Deus! Quia, inquit, audio consistentem Isaiam, dixit enim: *O miser ego, quoniam audio poenitentem, ait quippe: Compunctus sum: quia propria delicta pronuntiavit dicens: Quia cum sim homo, et immunda labia habeo, et in medio quoque populi immunda labia habentis habitem*. Et ego, adhuc loquente eo, dico: Ecce adsum. *Et missus est ad me unus de Seraphim, et in manu sua habebat carbonem*. Carbo defertur ad Prophetam, ut per ignis unctionem purgentur labia ejus, quæ aliquando peccaverant. Quis est iste unus de Seraphim? Dominus meus Jesus Christus, iste juxta dispensationem carnis missus est habens in manu sua carbonem, et dicens: *Ignem veni mittere super terram*.

V. *Et utinam jam ardeat! Et missus est ad me unus de Seraphim, et in manu ejus habebat carbonem, quem acceperat forcipe de altari*. Non quicumque simpliciter et fortuito Propheta igne purgatur, sed qui est de altari Dei. Si purgatus non fueris altaris igne,

^a Absunt duo isti versus, *Hæc Allocutio*, etc., usque *translata*, a Benedict. editione.

^b Antea pro *putabamus nos*, erat diuntaxat *puta-*

residet tibi ille, de quo dictum est: ite a me in **1119** ignem æternum, qui præparatus est Zabulo et angelis ejus. Non est talis ignis de altari. Omnes igni tradendi sunt, sed non omnes uni igni, alios de altari ignis expectat, alios igni, qui præparatus est Zabulo et angelis ejus. Tangat ergo labia mentis et animæ nostræ sermo corripientis, ut et nos dicamus: *et tetigit os meum*. Si mundæ vero os meum, ut nihil otiosum, nihil fatuum, nihil turpe, nihil scurrile (ut omnia semel nominem), nihil eorum, quæ interdicta sunt, loquar, tunc possumus dicere: *tetigit os meum*. Porro quamdiu immunda labia habeo, et **1120** immundas res gero propter verba peccati, non tangit os meum ignis de altari, neque mittitur ad me unus de Seraphim.

VI. *Et dixit: Ecce tetigi labia tua, et abstuli iniquitates tuas, et peccata tua circumpurgavi*. Mordcat nos sermo divinus, exurat animas nostras. Licemus audientes: Nonne cor nostrum ardens erat in vobis? ut auferantur iniquitates nostræ, atque peccata, et mundi effecti mundo ore, mundoque corde, et munda tota conscientia, gratias agamus omnipotenti Deo in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula seculorum. Amen.

HOMILIA QUINTA.

De eo, quod scriptum est: Quis elevavit ab Oriente justitiam, et de visione iterum aliter. Cap. VI.

(^a Hæc Allocutio in Græco perperam valde fuit, ideo juxta sensum et ordinem, non etiam juxta verba translata.)

1119 I. Ait Prophetes esse Christum viventem justitiam, et ^b putabamus nos ab Apostolo solum dictum esse, quia Christus sit *justitia, et sanctificatio, et redemptio, et sapientia* (I Cor. i). Forte autem et Apostolus instructus a Prophetis, novit animatam esse justitiam et viventem: Quæ est ista justitia? Unigenitus Dei. Quia autem non ^c solum ab Apostolo ortum est Christum esse justitiam et viventem, et subsistentem justitiam; sed invenies et a prophetice sermonibus hoc nobis mysterium exhibitum. Certum et a capitulo, in quo nunc lectio conquevit: *Quis enim, inquit, surgere fecit ab Oriente justitiam, et vocavit eam ad pedes suos* (Isai. vi)? Vocavit justitiam. Manifestum est animatam esse, si ambulet vocata. Vocavit autem Christum Pater, quo ob nostram salutem, ad nos iter faceret, et descenderet de cælo ad nos. Nemo enim ascendit in cælum, nisi qui de cælo descendit Filius hominis. Vocavit eum de Oriente: non de isto sensibili, sed de oriente lucis veræ. Propter quod scriptum est: *Quis exurgere de Oriente fecit justitiam, et vocavit eam ad pedes suos*? Pater vocavit Filium, immo ut vere dicamus, Deus hominem vocavit justitiam ad pedes suos, id est, incarnationem Filii sui. Ideo et adoramus scabellum pedum illius, juxta quod scriptum est: *Adorate scabellum pedum ejus, quia sanctum est*. Caro siquidem Domini homo-

mus.

^c Vox solum abeat a Benedict. edit.

rem dicitatis assumit. Qui autem principium lectionis **1120** altiori indiget expositione, oremus summum regem, ut sermo, qui vocatus abierat, ad nos iterum revertatur, ut pauca juxta possibilitatem nostram edisseramus.

II. *Et factum est in anno, quo mortuus est rex Osias : Vidi Dominum sedentem supra thronum excelsum, et plena erat domus gloria ejus ; et Seraphim stabant in circuitu ejus, sex alæ uni, et sex alæ alteri. Et duabus quidem velabant faciem ejus, et duabus velabant pedes, et duabus volabant, et clamabant alter ad alterum, et dicebant : Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus Sabaoth, plena est terra gloria ejus :* et reliqua. Vorum ut et nos videamus visionem,

quam vidit Isaias, vocemus Jesum, qui non videntibus largitus est oculos. Potest enim etiam nunc venire et lacere, ut ea, quæ in lectione sacramenta dicta sunt, apertis oculis intueamur : repromittamus ei jam nos non ultra facere corpus Christi corpus meretricis, nec facere opera digna luctu. Unusquisque nostrum hinc corde loquatur ad Deum, et precemur, ut adventus ejus etiam nunc fiat. Si enim non advenit Jesus, ista videre non possumus. Precor ut mittatur etiam ad me Seraphium, et, comprehenso de forcipe carbone, purget labia mea : et quid dico labia mea? Isaias sanctus erat, et ideo tantum labia ejus purgata sunt, quia labiis tantum, id est, sermone deliquerat. Ego vero non sum talis, ut possim dicere, quod solum immunda labia habeo ; **1121** sed metuo ne immundum cor habeam, immundos oculos, immundas aures, immundum os.

Quamdiu in omnibus istis pecco, totus immundus sum. Si videro mulierem ad concupiscendum, jam mechatus sum eam in corde meo. Ecce immundos oculos habeo. Si de pectore meo exeant cogitationes pessimæ, adulteria, fornicationes, falsa testimonia, ecce cor immundum habeo. *Quam formosi pedes evangelizantium pacem, evangelizantium bona* (Isai. lvi)!

Ego vero timeo ne currens ad mala immundos pedes habeam. Extendo ad Dominum manus meas. Et forte avertens faciem suam dicit : *Si extenderitis manus, avertam faciem meam a vobis* (Isai. i, 19). Quis ergo me mundat? Quis lavat pedes meos? Jesu, veni, sordidos habeo pedes, propter me fas servus : mitte aquam tuam in pelvim tuam, veni, lava pedes meos. Et scio temerarium esse

quod dico. Sed timeo comminationem dicentis : *Si non laveris pedes tuos, non habebis partem mecum* (Joan. xiii). Ideo lava pedes meos, ut habeam partem tecum. Sed quid aio lava pedes meos? Petrus hoc potuit dicere, qui non habuit necesse, nisi tantum ut pedes ejus lavarentur, totus quippe mundus erat. Ego potius cum semel lotus sum [Leg. sim], illo indigeo baptisate, de quo Dominus ait : *Ego aliud*

A Baptisma habeo baptisare. Cur ista diximus? Præparo et me et audientes ad majora mysteria. Si tamen veniat, si descendat ad nos sermo Dei : timeo enim ne me fugiat, ne benedictionem quoque meam dedignetur. Fugit quondam sermo populum propter ^a Achar unum peccatorem; fugit, inquam, sermo populum propter unum peccatorem Achar, filium Zambri filii Zara ex tribu Juda, qui inobediens fuit Deo, et ideo anathematizatus est (Jos. vii, 25). Et quia nunc populi multitudo ^b est propter parasceven, et maxime in Dominica die, quæ passionis Christi commemoratrix est (neque enim resurrectio Domini semel in anno, et non semper post septem dies celebratur), orate Deum omnipotentem, ut veniat ad nos sermo ejus. Etiam si peccatores estis, orato Dominum. Peccatores exaudit Deus. Quod si timetis illud, quod in Evangelio dicitur : *Scimus quia peccatores non exaudit Deus* (Joan. ix, 43), nolite pertinescere, nolite credere. Cæcus erat qui hoc dixit. Magis autem credite ei, qui dicit, et non mentitur, *et si fuerint peccata vestra ut coccinum, et lanam dealbabo* (Isai. i, 18). Et : **1122** *Si volueritis, et audieritis me, bona terræ edetis* (Ibid., 19). Si vultis vel nunc audire, oremus in commune Dominum, ut saltem nunc, adveniente verbo prophetica verba dicta valeamus advertere.

III. *Factum est, inquit, in anno, quo mortuus est Osias rex, vidi Dominum sedentem super thronum excelsum.* Visio ascripta est. Cur regis tempus significatum? Intendite quando oborta sit visio. Cum mortuus est Osias rex, vidit Isaias Dominum Sabaoth sedentem super thronum excelsum. Si quis ex nostris novit, qui fuerit Osias, et quæ gesserit, ille potest nosse quid docuerit Propheta per spiritum, quid exhibeat nobis sermo divinus. Vadam ad vitam Osie, et requiram ex Regnorum libris, et ex Paralipomenon historia de Osia : ibique videbo, quia necessarium sit, si futurum sit, ut videam Dominum Sabaoth sedentem super thronum excelsum, mihi mori Osiam regem (II Par. xxvi). Iste Osias ex semine David descendens, et regnans in populo Juda, quamdiu quidem vixit Zacharias, qui intelligebat (sic enim scriptum est secundo libro Paralipomenon), fecit rectum in conspectu Domini. Nec sufficiens isto, fecit luminaria magna Domino, et composuit templum Dei, et multæ fuerunt in religione ejus virtutes. Quando autem mortuus est Zacharias intelligens, tunc fecit malignum. Quis hic qui fecit malignum? Rex erat, non sacerdos. Alius ordo regius, alius ordo sacerdotalis. Voluit ingredi in templum, et locum agere sacerdotis, et facere opus, quod non fuerat ei concessum. Introiit præveniens sacerdotes, et assumpsit vas libaminis. Ingressus autem et princeps sacerdotum, qui tempore illo erat, et octoginta sacerdotes

Græco corrupto adornata sic habent : *At res postulat : Propter parasceven, quæ passionis Christi commemoratrix est ; et maxime in Dominica die ; neque enim, etc.*

^a Annotant Benedictini editores, perperam editiones a Gesobrado et Erasmo procuratas habent *Achar*; paulo melius editio Merlini *Achar*, optime vero codex Hebraic. *Achar*, de quo Josue, vii, 25.

^b Idem aiunt : Verba quidem interpretationis ex

^a Annotant Benedictini editores, perperam editiones a Gesobrado et Erasmo procuratas habent *Achar*; paulo melius editio Merlini *Achar*, optime vero codex Hebraic. *Achar*, de quo Josue, vii, 25.

^b Idem aiunt : Verba quidem interpretationis ex

cum eo; dixit ad eum princeps sacerdotum: Nonne A
tu es Osias, et non Sacerdos? Violenter perseveravit,
et lepra ascendit in frontem ejus. Projectus est
mortuus, egressus est de templo, eduxit eum Dominus.
Igitur leprosus factus est propter prævaricationem legis.
Unusquisque sub regno est sive peccati, sive justitiæ.
Si peccatum mihi regnat, unus sum de regibus Israel,
qui templum violenter ingressi sunt. Si justus sum
juxta mensuram profectus mei, et facio rectum, et
persevero ante conspectum Dei, regnat mihi justitia.
Quamdiu vero vixit leprosus, Isaias immunda labia
habuit. Quamdiu vixit iniquus, non potuit Isaias
Dominum Sabaoth videre, **1123** et immunda labia
habuit, sub iniquo quippe rege erat. Quando enim
incipit videre visionem Dei? Anno quo mortuus est
Osias. His similia, et de multis scriptis poteris dicere,
tribuentis Deo. In Exodo istiusmodi quiddam scriptum
est: *Et factum est post dies aliquot, mortuus est rex
Ægypti, et suspiraverunt filii Israel, et ascendit clamor
eorum ad Deum (Exod. 11, 23).* Quamdiu vixit
Pharao, non suspiraverunt filii Israel, et in pejus
positi, ne gemendi quidem habuerunt liberam facultatem.
Vivebat quippe rex, qui imperabat eis et lateres et
paleas facere. Quamdiu vixit Pharao, non suspiraverunt
ad Deum: cum mortuus est Pharao, tunc valuerunt
madida flentibus ora sustollere. Vivit rex malignus
in pectore nostro, quamdiu vivit Pharao Zabulus.
Tunc lateres operamur, et paleas, et tunc lacrymas
intra silentium devoramus, et iniquitatis opera
prima facimus. Cum autem mortuus fuerit, Domino
Deo nos visitante, tunc suspiramus ad Dominum.
Idcirco oremus Dominum, ut regnamus peccati,
quod est in mortali nostro corpore, moriatur.
Peccatum enim, ait, *mortuum est: ego autem
1124 revixi. (Rom. vii, 9).* Et rursum, *Peccatum
revixi, ego autem mortuus sum (Ibid., 10).* Moriente
uno, qui potitur regno peccati Osia, moritur et
Pharao. Cum moritur rex possimus erigo ad cælum
oculos, et exaudit [*Al. exaudivit*] vocem meam
Deus, quomodo Abraham, et Isaac, et Jacob: et video
Dominum Sabaoth sedentem, et regnantem super
excelsum solium, quem populus non vidit. Nondum
enim Osias mortuus fuerat. Volo quiddam simile
interponere bonæ rei, quæ huic contraria est. Iste
ipse Osias quamdiu vixit Zacharias intelligens,
non fecit peccatum in conspectu Dei; moriente
Zacharia, declinavit a Domino, ubi imperavit populo,
et rexit urbem. Hæc diebus et noctibus legentes,
et audientes Dominum dicentem: *Oportuit te mittere
pecuniam meam ad mensam; et ego veniens cum usuris
eam eregissem (Math. xxv),* non colligamus in sudario
mensam creditam, nec pecuniam mittamus in terram,
sed fenoremur eam populis. Et cum nos crediderimus
dominicam rationem, vobis erit videndam quomodo
credita cum usuris exsolvatis. Quam, etc. Amen.

* Cod. Turonens. apud Benedictinos remissionem habet, alii remissam, et remissam quidem pro remissione annotaverat et Genebrardus vocabulum esse

HOMILIA SEXTA.

De eo quod scriptum est: Quem mittam, et quis ibit nobis, etc., usque ad eum locum, in quo ait, Et convertantur, et sanem eos. Cap. VI.

1123. I. Videns Isaias Dominum Sabaoth sedentem super thronum excelsum et elevatum, videns autem et seraphim circumstantia eum, et a remissam peccatorum recipiens per eum ignem, qui allatus de altario, labia ejus contactu purgavit, ait se audisse vocem Domini non imperantis, sed excitantis atque dicentis: *quem mittam, et quis ibit ad populum istum?* Deinde dicit se respondisse Domino: *Ecce sum ego: mitte me.* Factus autem in hoc loco, et scrutans ea, quæ scripta sunt, invenio aliud fecisse Moysen, aliud Isaiam. Moyses enim electus ad educationem populi de terra Ægypti, ait: *Provide alium quem mittas (Exod. iv, 13),* etiam videtur contradicere Deo. Isaias vero non electus, sed audiens quem mittam, et quis ibit: *Ecce, inquit, ego sum, mitte me.* Dignum est ergo spiritalibus spiritalia comparare, et requirere, quis e duobus melius fecerit: Moysesne, qui postquam electus est, recusavit: an Isaias, qui ne electus quidem ipse se obtulit, ut mitteretur ad populum. Nescio enim si potest quis eam contrarietatem negotiorum, **1124** quæ in utroque videtur, intendens, dicere, quia idipsum fecerit Moyses, quod Isaias. Ego audacter feci, comparans duos sanctos, et beatos viros, et decernens, et dicens veracius Moysen fecisse, quam Isaiam. Moyses quippe magnitudinem considerabat, præesse populo ad educendum eum de terra Ægypti, et repugare Ægyptiorum incantationibus et maleficiis. Propter hoc ait: *Provide alium quem mittas.* Iste autem non expectans audire quid ei juberetur ut diceret, ac si electus fuisset: *Ecce, inquit, sum ego, mitte me.* Unde quis ignorans quid ei juberetur, ut diceret, ac si electus fuisset, *Ecce, ait, ego sum, mitte me:* hæc jubetur et dicat, quæ erant inoptata dicenti. An non erat inoptabile statim jussum prophetizare, a maledictionibus incipere dicentem: *Aure audietis, et non intelligetis, et videntes cernitis, et non ridebitis: Increpatum est enim cor populi hujus,* et reliqua. Forte ergo (si tamen audenter expedit dicere) temeritatis et audacitæ mercedem consecutus est, ut ea jubetur dicere, quæ prophetizare volebat. **1125** Quia autem comparavimus Isaiam et Moysen, componamus et aliam proximam comparisonem Isaiæ et Jonæ. Ille mittitur prædicare eversionem Ninivitis post tres dies, et piget eum proficisci nolentem causa malorum civitatis. Iste vero non expectans quid ei imperaretur ut diceret, ait: *Ecce ego sum, mitte me.* Bonum est non prosilire ad eas, quæ a Deo sunt, dignitates, et principatus, et mysteria Ecclesiæ, sed imitari Moysen, et dicere cum eo: *Provide alium, quem mittas.* Neque enim ad principatum Ecclesiæ venit, qui saltari

veterum theologorum, Tertulliani, Cypriani aliorumque.

vult, etsi præest; sed ad servitum Ecclesiæ, si oportet dicere et de Evangelio: *Principes quidem gentium dominantur eis, et qui potestatem habent in illis, magistratus vocantur. Non sic autem erit in vobis: nec enim dominantur principes in vobis, sed qui vult esse vestrum major, erit omnium minimus* (Marc. ix). Qui vult esse primus, erit omnium novissimus. Qui vocatur ergo ad episcopatum, non ad principatum vocatur, sed ad servitum totius Ecclesiæ. Si vis credere de Scripturis, quia in Ecclesia servus sit omnium, qui præest, suadeat tibi ipse Salvator et Dominus, quæ talis tantusque factus est in medio discipulorum, non quasi discumbens, sed quasi ministrans. Accipiens enim linteam, postquam exutus est vestimentis, præcinxit se, et mittens aquam in pelvim, cœpit lavare pedes discipulorum, et detergere linteo, quo erat præcinctus. Et docens quales oporteat esse principes tamquam servus ait: *Vos vocatis me magistrum et dominum, et bene dicitis, sum etenim. Si ergo ego dominus et magister vester lavi vobis pedes, et vos debetis alterutrum lavare pedes* (Joan. xiii). In servitum igitur vocatur [Al. vocatus] Ecclesiæ princeps, ut possit ex servitute ista ire ad solium celeste, sicut scriptum est: *Sedebitis super thronos duodecim judicantes duodecim tribus Israel* (Matth. xxiv). Audi vero et Paulum tam præclarum virum dicentem, quia servus fuerit omnium credentium: *Ego enim sum, ait, minimus Apostolorum, non sum dignus vocari Apostolus, quia persecutus sum Ecclesiam Dei* (I Cor. xv). Porro sic hoc non videtur approbare servitum ejus, sed tantum humilitatem; audi eum dicentem: *Facti sumus parvuli in medio vestrum, quasi si nutrix foret filios suos, cum possemus graves esse, ut Christi Apostoli* (I Thess. ii). Imitatores ergo nos esse expedit humilium ipsius Domini sermonum atque factorum, et Apostoli ejus, et facere quod **1126** factum est a Moyse, ut etiam vocatur aliquis ad principatum, dicat: *Provide alium, quem mittas* (Exod. iv). Deo dicit: Non sum dignus ante heri et nudius tertius. Exilis vocis sum et tardilinguis. Et quia Deo dixit humiliter, exilis vocis sum, et tardilinguis, audit a Deo: *Quis dedit os hominis, et quis facit surdum et mutum, videntem et cæcum? Nonne ego Dominus Deus? Crede Deo, et consecra te ei. Licet subtilis vocis sis, tardæque linguæ, trade te sermoni Dei. Dices postea: Os meum aperui et attraxi spiritum* (Psal. cxviii). Hæc quidem propter hoc, quod ait Isaias: *Ecce sum ego, mitte me.*

II. Faciamus autem ex parte, et cum eo. Voluit enim cum accepisset jam gratiam a Deo, non in vacuum eam accipere, sed uti ea ad necessaria. Videns Seraphim, videns Dominum Sabaoth sedentem super thronum exaltatum et elevatum, dixit: *O miser ego, quoniam compunctus sum, quia cum homo sim, et immunda labia habeam, in medio quoque populi labia immunda habentis habitem, regem Dominum Sa-*

baoth vidi oculis meis. Hoc dicens et miserum se faciens, meretur auxilium, suscipiente Deo humilitatem ejus: Quod est istud auxilium? *Missus est, ait, ad me unus de Seraphim, et habebat in forcipe carbonem, quem attulerat de altari, et tetigit labia mea et dixit: Ecce abstuli iniquitates tuas, et peccata tua circumpurgavi.* Consecutus est beneficium, mundus effectus, et remissionem accipiens peccatorum. Cum audisset: *Quem mittam ad populum, et quis ibit nobis?* Non propter priorem conscientiam ausus fuit dicere: *Ecce ego, mitte me.* Sed ubi audierat: *Ecce abstuli iniquitates tuas.* Igitur quia sancti compunguntur, et requiruntur inter Moysen, et Isaiam, satisfaciamus pro Moyse, et etiam pro Isaias, dantes et eis de Scripturis sortem suam. Moyses non accepit remissionem peccatorum, ut diceret quasi jam conscius se mundatum, *mitte me*, propter quod ait: *Provide alium quem mittas*; habebat enim in conscientia interfectionem Ægyptii, forte autem ut homo sciebat se et quædam alia habere peccata, propterea recusat. Iste autem non quasi natura justus postulat ministerium, sed quasi gratiam consecutus. Sic et Moyses, si similem gratiam percepisset, audissetque, *ecce abstuli iniquitates tuas*, et hoc circummundavi peccata tua, neutiquam forte dixisset: *Provide alium quem mittas.* Habet ergo aliquid rationis, et Moyses recusans, **1127** et Isaias dicens: *Ecce ego sum, mitte me.*

III. Sed videamus etiam ea, quæ præcipit Dominus ut populo diceret: *Vade, et dic populo: Aure audietis, et non intelligetis, et videntes cernentis, et non videbitis; incrassatum est enim cor populi hujus, et auribus graviter audierunt, et oculos clausurunt: nequando videant oculis, et auribus audiant, et corde intelligant, et convertantur, et salvem eos.* Bifariam sciens sermonis auditionem, et duplicem noscens constitutionem, hoc est aliud eorum corporale, aliud spiritale, aut ad populum prophetizans de his quæ in adventu Christi futura erant, quia esset tempus quando audirent et non intelligerent ea. Siquidem cum audirent Dominum meum Jesum Christum, vocem tantum dictorum audire, non sensum. Et hoc ex eo manifestum est, quia foris ad populum in parabolis loquebatur: Discipulis autem secreto dissolvebat eas. Prophetat autem, quod evenit: *Aure audietis, et non intelligetis* (Matth. xiii). Porro quod de Adventu Domini hoc sit populo prophetatum, ipse Salvator dicit: *Bene prophetizavit de vobis Isaias dicens: Aure audietis, et non intelligetis.* Concedamus ergo quia sermones Domini populus auscultans non potuerit [Al. poterit] nosse quæ dicta sint. Videmus autem quid sit hoc quod sequitur: *Et videntes videbitis, et non scietis.* Non si quis vidit ea, quæ Salvator faciebat, statim videns potuit intelligere cur facta sint. Veluti (exemplum assumamus) lavit pedes discipulorum. Et videbant quidem bene quomodo lavabat pedes magister discipulis; videbant autem et alii, qui erant præsentés, sed id tantum

quod fiebat, non etiam cur fiebat. Similitudo quippe erat lavatio pedum, quia lavit Verbum Dei pedes discipulorum. Idcirco ait Salvator ad recusantem Petrum, et dicentem : *Non lavabis pedes meos*. Quid ait? *Quod ego facio tu nescis modo, scies autem postea* (Joan. xiii). Quid autem facis modo dicit Petrus. Vidco te lavantem pedes nostros, et pelvim positam, linteo te præcinctum, et servientem nobis, et detergentem pedes nostros. Verum quia non erat hoc negotium corporale, sed spiritale. Salvator nudatus mittit spiritalem aquam in pelvim secundum Scripturas, et lavat pedes discipulorum suorum, ut cum mundi fuerint, ascendant ad dicentem : *Ego sum via* (Joan. xiv, 6), et non pleni pulvere, quem excutere voluit super indignos, et non suscipientes pacem, neque dignos eorum quæ dicebantur. Et quia hoc erat quod significabatur, ideo ait : *Quod ego facio, tu nescis modo, scies autem postea*. Erat autem hoc, quod et reliquis dictum est : *Quia vocatis me magistrum et dominum, et bene dicitis. Sum etenim. Si igitur ego dominus et magister lavi pedes vestros, et vos debetis invicem lavare*. Ergo hoc dicit, ut episcopus mittens aquam in pelvim et exutus vestibus suis, et præcinctus linteo, me extendente, lavet pedes meos? Siquidem vos, inquit, debetis invicem lavare pedes vestros. Si hoc est quod dicitur, nemo vestrum mandatum servabit. Nemo enim quibuscumque venientibus assumens linteum diaconus, vel presbyter, sive episcopus, lavat pedes. Sed si intelligas ea, quæ scripta sunt, qui vere beati sunt episcopi servientes Ecclesiæ, mittunt aquam de Scripturis in pelvim animæ, quod est secundum Scripturas, et tentant pedum discipulorum sordes lavare, et eluere, et projicere. Et si custodiunt episcopi mandatum imitantes Jesum, sic et presbyteri. Utinam et ego accipiam nunc aquam, quæ possit animæ vestræ pedes lavare! ut unusquisque vestrum dicat cum fuerit lotus : *Lavi pedes meos, quomodo inquinabo illos* (Cant. iii)? Hoc enim sponsa dicit in Canticis Canticorum, non ostendens corporeos pedes lotos, sed pedes non offendentes. De quibus dicit Salomon : *Pes autem tuus non offendet* (Prov. iii, 23). De quibus et in psalmis scriptum est : *Mei autem pene moti sunt pedes* (Psal. lxxiii). Verum et quæ constituuntur viduæ in Ecclesiis : *Si sanctorum, inquit, pedes lavit* (I Tim. v). Si autem vis apertius audire, quomodo vidua lavat sanctorum pedes, audi Paulum in alio loco constituentem viduis, et dicentem : *Bene docentes, ut pudicas efficiant adolescentulas, lavantes sordes pedum juvenularum*. Et istæ viduæ dignæ sunt ecclesiastico honore, quæcumque sanctorum pedes lavant sermone spiritualis doctrinæ, sanctorum vero non masculorum, sed mulierum. Docere enim mulierem non permittit, neque principi viro. Vult esse mulieres bene docentes, ut ad castitatem suadeant non adolescentibus, sed adolescentulas : indecens quippe est, ut mulier magistra

A viri fiat, sed ut castitatem suadeant adolescentulis, et amare viros et liberos suos. Discamus ergo lavare pedes discipulorum. Ista propter hoc dicta sunt : *Videntes videbitis, et non sciatis*. Quoniam si quid fiebat a Salvatore, ab his quidem, qui non intelligebant, videbatur juxta corpus, non videbatur juxta rationem; ab his vero, qui intelligebant, videbatur quidem juxta oculos, videbatur autem et juxta intellectum, ita ut non completeretur super beate **1129** videntes, hoc quod dictum est : *Videntes videbitis, et non sciatis, sed super peccatores*. Sed et cuncta Evangeliorum oremus videntes dupliciter videre, quomodo facta sint juxta corpus, quando Salvator noster venit ad terras. Etenim similitudo erat, et typus futurorum unumquodque, quod fiebat in corpore. Veluti nescio quis a nativitate cæcus visum recuperavit (Joan. ix) : vere autem cæcus iste a nativitate erat gentilium populus, cui Salvator reddidit visum, saliva sua ungens oculos ejus, et mittens ad Siloam, quod interpretatur *missus*. Mirabatur quippe eos, quos spiritu unxit ut crederent, ad Siloam, id est ad Apostolos et magistros, propter quod scriptum est de Siloa, quia interpretatur *missus*. Et quotiescumque incipimus a Jesu visitari, ut recipiamus animæ oculos, mittit nos ad Siloam, hoc est *missus*. Et unusquisque ergo nostrum, quando legit ea quæ in Evangeliiis facta sunt, oret ne etiam in se compleatur : *Videntes videbitis, et non sciatis* (Joan. vii).

IV. Si autem, ut existimant simpliciores, illa quæ facta sunt, non propter nos, sed propter se tantum facta sunt, et non erant exempla alterius rei, exponant quem hoc, quod dictum est : *Videntes ridebitis, et non sciatis*, habeat sensum. Nam si non ea, quæ videbantur, habebant aliquem sensum a sacramento, ut cum carnalibus oculis etiam spiritualiter inspicerentur, numquam dixisset : *Videntes ridebitis, et non sciatis*. Ad approbationem autem horum, et alterius scripti de Evangelio testimonium proferemus, quod juxta eos, qui tantum litteram sequuntur, mendacium est. Dicit Salvator et Dominus noster ad discipulos in Evangelio secundum Joannem : *Si credideritis, non solum quæ ego facio, facietis, sed et majora horum facietis* (Joan. xiv, 12). Videamus ergo si majora aliqua fecerint discipuli? Quid majus est quam mortuum suscitare? Quis non dico nostrum, sed Apostolorum mortuum suscitavit? Refert historia quia Paulus Eutychem resuscitaverit a mortuis; et Petrus Tabitham, quæ interpretatur *Dorcas* (Act. ix). Ista autem, et alia istiusmodi inveniri possunt : ubi sunt majora? Sed et cæcos Salvator fecit rursus videre, et quod majus est, eos, qui sic nati fuerunt. Exhibeant hi quos cæcos ab utero manibus Apostolorum curatos aspexerint (Matth. ix). Et alia infinita potest de Evangeliiis invenire qui quaerit, quia neque Apostoli his majora fecerint, neque eorum successores. Verum sermo Scripturæ tale quiddam

^a Alii fortasse rectius *secretum* legunt.

locutus est: **1130** Illis, quæ ego feci corporalibus, vos majora facietis. Ego feci resurgere ex mortuis corporaliter, vos resurgere facietis ex mortuis spiritaliter. Ego cæcis sensibile hoc lumen infudi, vos spiritaliter lucem non videntibus dabit. Usque ad hanc autem diem hæc majora signa a corporalibus, quæ fecit Jesus, ego video fieri per fidelissimos discipulos Jesu. An non cæci nunc vident? et claudi ambulant, et leprosi mundantur? et reliqua sunt? Si is, qui heri obæcatus est accedens ad idolum, quasi ad Deum, hodie invocet Deum vivum, pristina derelinquens, nonne videt? An non qui heri claudus erat propter peccatum, nunc propter discipulorum doctrinam iter verum eductus stabili graditur pede? Qui heri aridam habebat manum, et otiosam ad benefaciendum, hodie recipiens manum, habet eam viventem? Si videris aliquem pollutum, et lepram in anima habentem subito pœnitere, ac doctrinæ sermone compunctum, non te pigeat dicere, quia majus sit hunc spiritaliter leprosum, quam quemdam carnaliter fuisse purgatum. Et hæc quidem largius profudit oratio, cupiens ostendere quid sit hoc, quod dictum est: *Et videntes videbitis, et non intelligetis.*

V. Quæ autem causa est audientem non intelligere, et videntem non videre? *Incrassatum est, inquit, cor populi hujus (Isai. vi).* Siquidem necessarium est intelligi et hoc unde sit, non eadem est corporalis, et spiritalis pinguedo, neque eadem est corporalis tenuitas, et spiritalis. Etenim quod corporalis crassum est, in carne fit, et nihil mihi nocet cor carneum si incrassetur, neque prodest, si a languore, vel a quacumque causa attenuetur. Tale autem existimo fieri cor carneum eorum, qui formidine continentur. Quomodo enim toti tabescunt ab ægrotatione, sic aiunt et crassitudinem, et quidquid pingue est circa cor eorum, extenuari. Quid ergo mihi nocet, si corporale cor meum incrassatur. Esto vero et attenuari cor meum, quid mihi ex isto prodest? Sed cor nuncupativè cum corporeo corde vocabulo animæ nostræ principale nominatur, ut manifestum est ex eo, quod in Evangelio dicitur: *Beati mundo corde (Matth. v).* Neque enim hi mundo corde sunt, qui sanguinem, vel quodeumque materiæ corporalis intrinsecus non habent. Sed dictum est: *Beati mundo corde*, pro eo quod est: Beati, qui mundum habent principale animæ. Principale nominatur pro corde. **1131** Quoniam igitur principale animæ nostræ, quod esse dicitur in corde corporeo, sive mundum est cor nostrum, sive immundum: immundum quidem quando cogitationes pessimæ egrediuntur ex eo, homicidia, adulteria, furia, falsum testimonium, blasphemiarum: mundum autem quando cogitationes sancte, et intellectus divini, et mens pura: propter hoc arbitrandum est attenuatum quidem esse dictum, attenuatum a sancto Spiritu ejus, qui salvatur: incrassatum autem, et præfocatum a malitia ejus, qui peccat. Dicitur enim de sancto Spiritu, qui est secundum sapientiam, quia sit *multifarius, tenuis, mobilis (Sap.*

A vii), et quia justus accipiat hunc subtilem spiritum. Differt quippe hic spiritus ab omnibus spiritibus intellectualibus, mundis, subtilibus. Est ergo principale cordis tenue quidem, quod ex corporalis materiæ vitio concretum est, plenum cogitationibus corporalibus, quæ sunt in reprehensione. Sic dicitur: *Incrassatum est cor populi hujus.* Intellige ex eo incrassatum esse cor, quia nihil sit in eo præter humanas et carnales sollicitudines. Quomodo enim materia corporis pinguis est, eodem modo etiam corporei intellectus, et cogitationes. Ex quo cum duo posita sint, incrassari cor ex sæcularibus curis, et attenuari ex sollicitudine spiritali, cum quis cogitat ea, quæ Domini sunt, projiciens pinguedinem ex corde, et sciens, quia si incrassatum fuerit cor ejus, neque accipiat sermones Dei, neque videat salutis sacramenta, deponamus et nos crassitudinem, et assumamus eam, quæ dicta est tenuitatem, ut et nos dicamus quomodo Prophetes: *Sitivit in te anima mea, quam multipliciter tibi caro mea. In terra deserta, iniqua et inaquosa, sic in sancto apparui tibi (Psal. lxxii),* non quasi sanctus fuerim naturaliter, sed si carnis prudentia tabescit, et si prudentia carnis extabuerit, tunc in sancto apparbo ei. Hæc in explicationem ejus, quod dictum est: *Incrassatum est cor populi hujus.*

VI. Sequitur autem: *Et auribus suis graviter audierunt.* Nihil mihi nocet si graviter audiam corporaliter, neque ista mihi causa sit, ut non audiam sermones Dei. Quomodo enim nihil mihi nocet cæcitas corporalis, si non fuerit obæcata anima mea: sic neque levitas, neque gravitudo additionis corporalis impedit quidquam mihi. Est alia quædam gravitudo auditionis, quæ noceat animæ hominis. Quæ est ista gravitudo, quæ est in auditionem animæ? Peccatum secundum Scripturas grave est. Propter quod sentiens **1132** quis peccata sua, dicit: *Quasi onus gravatæ sunt super me (Psal. xxxviii).* Et quia gravis est iniquitas, propter hoc super talentum plumbi sedet, ut in Zacharia scriptum est (*Zach. v*). *Ægyptii autem non quoniam gravia habebant corpora, submersi sunt quasi plumbum in aqua vehementi (Exod. xv),* sed quia animæ eorum ad talentum plumbi super quod sedebat iniquitas, aggravatæ erant: propter quod submersi sunt tanquam plumbum in aqua vehementi. Gravitudo ergo aurium a peccato fit, et levitas a justitia. Quid est quod faciat auditum non graviter audire, sed leviter? Pennæ verbi, pennæ virtutis. Etenim pennæ verbi multum levitatis asserunt: *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et requiescam (Psal. lvi)?* Hoc dicit Prophetes non orans ut corporalis pennas accipiat colombæ, sed pennas columbæ Spiritus sancti. Dicit autem rursus Salomon de divite: *Componet autem sibi pennas quomodo aquila, et convertitur in domo ejus qui præest illi.* Si accipiamus igitur pennas, leviter audiemus (*Prov. xxii*). Si autem peccaverimus, et negligentes fuerimus circa alas, et deflexerint pennæ nostræ, gravabimur, et graviter audiemus. Auribus ergo suis peccatores graviter audierunt. Omnes quidem

Judæi, qui tunc audierunt Salvatorem, graviter eum audierunt, ideo non crediderunt. Usque hodie autem quotquot audientes Scripturas, non audiunt sermonem spiritaliter, qui levis est, sed litteram, quæ est gravis et occidens, graviter audiunt. Atque ita dupliciter auditur Scriptura. Ab eo qui non intelligit quæ dicuntur, graviter auditur: ab eo vero, qui intelligit eam, non solum auditur non graviter, sed potius acute. Unde et qui fit intelligens, fit auditor.

VII. Est et aliud autem quod prophetatur de populo Judæorum, et de omnibus nobis si peccaverimus: *Et oculos suos clauserunt, nequando videant oculis, et auribus audiant, et corde intelligant.* Eorum qui non vident, quidam cæci sunt, et propter cæcitatem non vident: quidam in tenebris sunt, et propterea non vident: alii autem neque in tenebris sunt, neque cæci sunt, sed quia claudunt oculos, non vident. Et scit has differentias, quæ principales cordis nostri sunt, Scriptura divina. Dicit enim Salvator his, qui sunt in vinculis, *Exite*: et his, qui in tenebris: *ut eis reveletur. Et sedentibus in regione, et umbra mortis, lux orta est eis.* Isti non viderunt ideo, quia fuerunt in tenebris, donec oriretur eis lux. Surdi, audite; et cæci, aspice. Et ideo isti non viderunt ante, quia naturaliter cæci erant. Qui vero **1133** extra ista sunt, quique ad comparisonem cæcorum et eorum qui in tenebris sunt, multo pejores sunt: illi sunt, qui ideo non vident, quia oculos sponte clauserunt. Hoc autem ita esse, ut asserimus, Salvator mihi testimonio erit dicens: *Si cæci essetis, non haberetis peccatum. Nunc autem dicitis quia videmus, peccatum vestrum manet (Joan. 12).* Et bene ait, dicitis quia videmus, vere enim dicit quia videant, et habeant possibilitatem videndi, sed claudentes oculos, non vident. Et si quando videris ingeniosam ad intelligendum animam, et velocem et alacrem, non meditantem eloquia Dei, cognosce quia non propter cæcitatem non videt ea, quæ continentur in Scripturis; non ob id, quia in tenebris sit, sed quia claudit oculos. Si ergo audieris Scripturam divinam dicentem his, qui claudunt oculos: *aperi oculos tuos, et recta vide, aperi oculos ad eo quod clauseras: tunc poteris videre recta, et considerare lumen 1134 veritatis.* Et accusat quidem eos, de quibus queritur, cur oculos claudant ne videant. Non autem et hoc dicit, quia non expediat aliquando et claudere animæ oculos. Expediit enim sicut manifestum fecit Isaias, dicens in his, quæ sequuntur: *Quis annuntiavit vobis locum æternum (Isai. xxxiii, 24)?* Qui ambulat in iustitia, et loquitur veram viam, et rectam, obturans aures, ut non audiat iudicium sanguinis, et claudens oculos, ut non videat iniquitatem. Si futurum est, ut aperiens oculos animæ, audiam, et sentiam turpiloquia, melius est claudere auditus, quam audire quæ noceant. Quando ergo claudam? Quando mala dicuntur, ut neque intelligam ea. Quando videnda sunt eloquia Dei?

A Quando convertimur, et sanat nos Deus, mittens verbum, quod sanat eos, qui volunt curari in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA SEPTIMA.

De eo quod scriptum est: Ecce ego et pueri, etc.
Cap. VIII.

1133 I. *Da sapienti occasionem, et sapientior erit, dicit sermo divinus (Prov. 12).* Occasionem autem acceperunt sacratissimi Apostoli ad intellectum prophetorum sermonum. Oremus Deum ut accipiamus sapientiam et possimus fieri sapientiores per occasionem Apostolorum ad Prophetas exponendos. Apostolus recordans hujus dicti: *Ecce ego et pueri, quos Deus dedit mihi*, deinde infert et edisserit: *Quia ergo pueri communicaverunt sanguini et carni, et ipse proxime eos factus, qui participantur eorum: ut per mortem destruat eum, qui imperium habet mortis, hoc est, Zabulum, et eruat eos quicumque metu mortis in sempiternam vitam rei erant servitutis (Hebr. 12).* Igitur quia pueri participes effecti sunt sanguinis et carnis, et Salvator noster communicavit carni atque sanguini; alienum enim erat a natura et divinitate ejus, sanguinem et carnem suscipere: propter nos autem ea, quæ sibi erant aliena suscepit, ut domesticos sibi faceret, qui fueramus alieni per peccatum. Et quidem Apostolus sic exposuit, dicens: *Quia ergo pueri communicaverunt sanguini et carni, et ipse proxime eos factus est, qui participantur eorum.* Ego autem dicam, quoniam quomodo et pueri communicaverunt sanguini et carni, et ipse **1134** proxime eos factus, qui participantur eorum: sic quia pueri non possunt fortiores audire sermones, debent enim ut pueri audire sermones Dei, propter hoc factus in sanguine puerorum causa qui communicaverunt carni et sanguini, quasi parvulis loquens, loquitur non divina et ineffabilia, sed quæcumque capere possunt parvuli. Parvuli autem omnes homines sunt, si eos comparas ad perfectionem verbi, licet Moysen nomines, licet unum dixeris de Prophetis; licet Joannem, quo major in natis mulierum nemo fuit (*Math. 11*): licet ad Apostolos venias: Petrum, cui portæ inferi non invalescent: vel Paulum, qui raptus est usque ad tertium cælum, et audivit indicibilia verba (*II Cor. 12*): non deponis eorum gloriam, dicens, quia et ipsi in eis quæ intellexerunt comparatione eorum, quæ non intellexerunt, parvulorum disciplinis eruditi sunt, quæ hominibus traduntur. Dicit ergo Salvator non de his, quos Paulus in Christo parvulo nuncupat, et asserit lacte potandos, et non forti cibo, sed de omnibus simul hominibus: *Ecce ego et parvuli mei, quos mihi dedit Deus (I Cor. 13).* Verum quomodo in pueris alii sunt aliis acriores, et ea quæ eis sunt tradita velocius consequuntur: sic, inquam, a similem ingenialis pueris **1135** factum Moysen, et Prophetas, sed et

* Deerat in præcedenti editione vox similem, typhothetarum oscitantie.

Domini nostri Jesu Christi Apostolos. Propterea A sentientes semetipsos, qui etiamsi profecerint, puerorum profecerint profectu, dixerunt: *Ex parte cognoscimus, et ex parte prophetamus* (I Cor. III). Nec enim adhuc veritatis negotia, sed umbras negotiorum conspiciabant; nec plenam lucem, sed obscuram imaginem. Ideoque repetebant, dicentes: *Videmus nunc per speculum, et in ænigmate, tunc autem facie ad faciem* (I Cor. XIII). Quis ergo hæc legens et intelligens instabitur, et erigetur super scientiam, seu super quodcumque donorum? Etenim cuncta, quæ ad pueros devenerunt, multo inferiora sunt his, quæ reposita sunt viris. Debent ergo non elevari et superbiire ii, qui videantur inter pueros acrioris ingenii, et velocioris. Istos autem pueros homines dicit omnes, quos et Salvator demonstrabat: *Ecce, inquit, B ego, et pueri mei quos mihi dedit Deus*. Donum accepit et Salvator a Deo. Nemo enim venit ad eum, si non qui misit eum, attraxerit venientem ad Salvatorem, sicut in Evangelio, quod secundum Joannem est didicimus. Et quoniam accepit donum a Patre eos, qui credunt, idcirco Propheta de eis ait: *Ecce ego et pueri, quos mihi dedit Deus*. Nec putandus est non habuisse qui accepit, cum adhuc habeat ipse qui dederit.

II. Deinde in reliquis prophetat Salvator in Propheta dicens futurum esse ut cum acceperit pueros, signa et prodigia fiant in Israel. Habet autem ita: *Et erunt signa et prodigia in Israel a Domino Sabaoth, qui habitat in monte Sion*. Qui enim habitat in speculatorio, et in omni anima potest conspicere veritatem, iste facit signa et prodigia per Salvatorem, et post Salvatorem per Apostolos, et ubicumque invenitur anima apta ministerio signorum et prodigiorum Dei, sive juxta spiritalem curatorem, sive sensibiliter exhortando eos, qui veniunt ad fidem, non est otiosus Deus, qui tunc fecit signa et prodigia, etiam nunc operari ea. *Et si dixerint ad vos: C Quærite ventriloquos et eos qui de terra clamant, qui inania loquuntur, qui de ventre clamant, non gentes ad Deum suum requirunt, qui exquirunt de viventibus mortuos* (Isa. VIII, 19). Attendite quoniam obscure dicta sunt, et debet sensus, Deo ipso largiente et revelante, coherere superioribus. Docet ergo nos, ut non simus aliorum sermonum discipuli, nisi celestium et honorum. Sunt enim quidam **1136** loquentium, et pollicentium doctrinam veram, qui non loquuntur caelestia, sed terrena. *Qui est ex terra, de terra loquitur: qui de caelo venit, super omnes est: et quod vidit et audivit, testificatur* (Joan. III). Si quis, ait, pueris, qui in me credunt, dixerit: *Quærite ventriloquos et eos qui de terra clamant, qui inania loquuntur, qui de ventre clamant, veluti quærite dæmonia: ab una enim specie dæmonis ventriloqui τροπικῶς omnia dæmonia nuncupavit. Si dixerint vobis, quærite ventriloquos, hoc est, quærite a dæmonibus, sive divinationem, sive veritatem,*

sive sacratam contemplationem, respondete eis quomodo dico: Quæ sunt, quæ eos docet? In sequentibus dicit. Et sunt quidam, qui mittunt vos, magis autem catechumenos, quantum in ipsis est ad ventriloquos. Qui enim volunt vos ire ad idola, de quibus scriptum est: *Et omnes dii gentium dæmonia*, volunt vos ire non solum ad ventriloquos, sed ad omnem speciem dæmonum. Verumtamen Deus noster, qui in caelo et in terra universa facit, evellat nos a dæmonibus, et familiares sibi faciat per Salvatorem nostrum Jesum Christum. Videte ergo nequando decipiatur alicujus ex vobis anima, ut adhuc ambigat, et dubitet, cum audierit illum, et illum hominem: In illo a idolo dæmon curavit illum languorem: illud et illud divinavit. Ista omnia idola sunt dæmonum, et hominum non cognoscentium veritatem. Ascendite animo ad Deum; qui est omnium creator, et comparete pietatem istam omni, quæ annuntiat esse pietas, nec est pietas, et videte, quia vos beati estis. Quis enim similis tibi, popule salvate a Domino? *Et beata gens cujus Dominus Deus ejus, populus quem elegit in habitationem sibi* (Psal. CXLIV). Beata quippe gens fuit quondam Judæorum, sed perdidit beatitudinem, et ejecta est de loco suo, quia eum, qui missus est, et testimonium habuit patris, non solum per Legem, et Prophetas, verum et in signis, et prodigiis, insidians interfecit. Beatitudo ergo transmigravit ad nos Jesu Christi discipulos, et credimus in eo inconcusse et firme viventes juxta hoc quod docti sumus.

III. *Et si dixerint ad vos: Quærite ventriloquos et eos qui de terra clamant* (Joan. I, 16). Quia inania loquuntur, vaniloquos nominavit. Omnis sermo qui dicitur, aut vacuus est, aut plenus veritate. Vacuus est sermo omnis qui mendax est. Plenus **1137** est autem veritate, qui habet scientiam Dei universorum, et docet ut credamus Deo pollicenti regna caelorum sanctis suis. Vide ergo quid dicant, qui non fuerunt vaniloqui, neque vacui umquam apparuerunt in conspectu Domini. Nos omnes ex plenitudine ejus accepimus (Joan. I, 16). Qui vaniloqui sunt non habent hoc ex plenitudine, sed omnes vacui sunt veritate, vacui sunt virtute, vacui sunt Christo. Si dixerint vobis, *quærite eos qui de terra clamant, qui inania loquuntur, qui de ventre clamant.* D Volo dicere et causam, quare hoc potissimum dæmonium ventriloquorum nunc assumpserit sermo, ut dicat: *Si dixerint ad vos, quærite ventriloquos*. Invenies omnes, qui repromittunt, nec habent veritatem, ventri suo servientes, et quodammodo propter voluptatem ejus et abundantiam cuncta facere. Non solum autem gentiles, sed et eos, qui cum repromittant in Christo religionem, hæretici sunt, et non tantum illos, sed etiam in nobis, qui Ecclesiastici sumus, invenies aliquem pro saturitate ventris cuncta gerere, ut honoretur et accipiat munera, quæ

* Fortasse idolo scripsit S. Interpres, quod Græco dicitur *ἰδωλῶν*, id est, *idoli statua*, aut etiam *ἰδωλαίων*, quod est *idolorum templum, delabrum* et simi-

lia. Altero ab hoc versu *Ista omnia* pro quibus erat *Ita omnia*, emendamus, ut et paulo inferius *omni quæ pro omnium quæ, etc.* Digitized by Google

in Ecclesia deferuntur. Iste talis de ventre loquitur, et fons sermonum ejus in ventre consistit. Non enim fons sermonum ejus de corde bono fluit, non de bonis cogitationibus, non de sancto Spiritu. Si quis ergo aliquando se docere promittit, observate utrum sermones ejus de ventre habeant principium, an non. Propositionem autem, quæ mihi dici potest, ipso interponam, ne forte quis ex vobis a quoquam eam audiens, existimet aut Scripturam sibi esse contrariam, aut a non inspexisse quomodo oporteat approbare sermonem in eos accusatorium, qui de ventre clamant. Quæ est ergo propositio? Si quis, ait, *credit in me, flumina de ventre ejus fluent, fons aquæ salientis in vitam æternam* (Joan. vii). Dicat itaque aliquis de his, qui proponunt si Salvator re-promittit hunc esse de ventre fontem aquæ salientis in vitam æternam, de justo egreditur, et justus de ventre clamat. Siquidem fons aquæ, quem Deus re-promittit, in ventre ejus est. Sed dicendum est ne forte duos habeamus ventres, et alius sit corporalis, alius spiritualis; quomodo reliquæ partes, quæ videntur in corpore nominari, veluti sunt oculi, verum alii corporis, alii animæ. Si enim dicitur de oculis: *Mandatum Domini lucidum illuminans oculos* (Psal. cxvii), non puto hoc referendum ad oculos corporales. Et si dicitur: *Qui habet aures audiendi audiat* (Math. xiii), **1138** non est putandum hoc dici de corporis auribus, sed de animæ, quas habent qui mundi sunt in auditu animæ. Sed etsi dicitur in re-promissionem: *Pes tuus non offendet* (Joan. xiv), non est arbitrandum de corporis pede. Est enim quidam pes cordis ingrediens ad eum, qui dixit: *Ego sum via*. Sic igitur similis ventri corporali venter est animæ, de quo loquitur justus: *A timore tuo, Domine, in ventre concepimus, et parturivimus, et peperimus spiritum salutis tuæ, quam fecisti super terram* (Isai. xxvi, 16). Quicumque autem plenum habent ventrem vanis sermonibus, qui de terra sunt, habeat ventrem de terra subsistentem de quo scriptum est: *Deus autem et istam, et hæc destruet* (I Cor. vi). Sancti ergo ventrem habent, in quo a timore Domini et conceperunt, et plenus est venter eorum fontibus aquæ salientis in vitam æternam. De isto ventre ait ille: *Aures et venter meus quasi uter plenus musto ac ligatus* (Job. xxxii). Hæc enim dixit non de corporali ventre: nec enim venter ejus corporalis, plenus erat divinorum, et his proximorum vino alligato in ^b utrem. Ista in solutionem propositionis.

IV. Nunc ad hoc quod cœpimus, revertamur. Si ergo dixerint ad vos, *queritis ventriloquos, et eos qui de terra clamant, non gens ad Deum suum*, hæc eis respondete. Deficienter autem dicitur. Hæc eis respondete, non *gens ad Deum suum exquiritur*. Unaquæque gens, si querit Jovem, ad proprium Deum refert quod quæsit. Hæc eis respondete. Vos au-

tem Israelitæ habentes Deum verum, qui est super omnia, cum quæritis, nolite ventriloquos quærare, neque de terra clamantes, neque vaniloquos, sed proprium Deum. *Qui querunt de viventibus mortuos*. Mortui enim sunt dæmones privati vera vita, quæ dicit: *Ego sum vita*. Nolite ergo mortuos suscitari de vivis negotiis (Joan. xiv). Legem enim suscepistis. O vos, quibus persuaderi non potuit, ut quæreretis ista de ventriloquis, et de terra clamantibus, vanis sermonibus sermonem veritatis et legem, suscipientes eam in adjutorium Legis vestræ, attendite: in lege vestra scribitur: *Non sequaris idola: juxta legem facientes non attendatis ventriloquis, neque his, qui de terra clamant. Legem enim in adjutorium dedit, ut dicant, non est sicut verbum istud, pro quo non est munera dare* (Isai. vi, 10). Qui enim assumpsit Legem, et novit, quia Lex in adjutorium est, et præcipue spiritualis, quæ interdicit a ventriloquis et auguris quærare: **1139** hic cum intellexerit Legem, debet admirans eam dicere, nullum verbum ita mundum apud Græcos et Barbaros, quale est verbum Legis. Ab omni enim verbo, ab universa doctrina veritatem pollicente differt Lex, quæ a Deo nobis data est. Legem enim in adjutorium dedit, *ut dicant, non sicut verbum istud*. Quid est quod non est sicut verbum istud? Multa sunt verba, sed non sicut verbum istud. Nullum enim verbum post verbum Moysi, post verbum Prophetarum, multo autem amplius post verbum Jesu Christi et Apostolorum ejus. Vide si non clamant sensus Dei quod dictum est: *Legem enim in adjutorium dedit: ut dicant, 1140* qui acceperunt Legem in adjutorium, non est ut verbum istud, quod locutus est Moyses in Lege lata per Angelos in manu mediatoris (Gal. iii, 19). Multo autem dignius potest hoc Ecclesia dicere, non est sicut verbum istud, quod caro factum est, quod habitavit in nobis, cujus videmus gloriam, non sicut Moyses velamine obiectam, sed gloriam tantquam unigeniti a Patre, pleni gratiæ et veritatis. Non est sicut verbum istud, quod suscepit Ecclesia, in quo credit, per quod et salvabitur, Verbum quod in principio erat apud Deum, Deus Verbum, cui gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

IIOMILIA OCTAVA.

De eo, quod scriptum est: Ululate sculptilia in Jerusalem et in Samaria: usque ad eum locum in quo ait: et commovebo civitates, quæ habitantur.
Cap. X.

1138 I. Olim quidem quando peccavit populus prior, excidit a religione, et sculptilia fabricatus est Judas in Jerusalem et is qui Israel vocabatur, in Samaria. Si autem et nunc aliquis consideret ex multitudine eorum, qui colliguntur peccatores, non pigebit eum dicere, quod unusquisque Deum faciens, quod existimat esse bonum, et serviens peccato;

^a Male in Benedict. edit. nos legitur pro negandi particula.

^b Emendamus ex aliis libris in utrem pro quo antea erat in ventrem.

maledictus est faciens sculptile, et confians opus A
manuum artificis, et ponens illud in absconso. In
absconso quippe cordis multa facimus idola, si pec-
cemus. Unde sermo nos edocet pœnitentiam agere,
et utulare super sculptilibus et idolis, quæ sunt in
Jerusalem et Samaria. Et si quidem nos peccemus,
qui esse de Ecclesia cupimus, in Jerusalem facinus
sculptilia. Si vero il qui extrâ Ecclesiam constituti
sunt, quomodo hæretici peccaverint, faciunt idola in
Samaria. Veruntamen omnes omnipotens Deus jux-
ta suam bonitatem, ad pœnitentiam provocat, dicens:
Utulate sculptilia in Jerusalem, et in Samaria. Quem-
admodum etenim foci Samariæ et manufactis ejus,
ita faciam Jerusalem et idolis ejus. Comminatur
quæcumque fecit Samaritanis, et his, qui de
Ecclesia sunt. Cum autem consummaverit Deus omnia B
factus in monte Sion, et in Jerusalem inducet, super
sensum magnum principem Assyriorum, et super alti-
tudinem gloriæ oculorum ejus (Isai. x). Docemur quid
futurum sit inimico nostro et Zabulo (*Gen. iii*), quem
sensum quendam magnum nunc Propheta nuncupa-
vit. Quomodo enim serpens sapientior erat **1140**
omnibus bestiis quæ sunt super terram, et filii-
sæculi hujus sapientiores super filios lucis in genera-
tione sua sapit; et dispensator iniquitatis sapienter
fecit secundum sapientiam non bonam: eodem mo-
do iste qui figuratiter princeps Assyriorum dicitur,
magnus est sensus, et est mirari magnitudinem sen-
sus ejus: in quo abusus est ad instruendos sapien-
tes mundi istius, qui cum omni verisimilitudine,
cunctaque virtute falsitatem sectarum suarum com- C
ponentea exhibent. Cum ergo omnia fecerit Deus in
monte Sion, et in Jerusalem, et reddiderit ea, quæ
justis repromissa sunt, tunc inducet supra sensum
magnum principem Assyriorum, et super altitudinem
gloriæ oculorum ejus. Alia eum sapientem sermo
novit, et exordium ruinæ ejus ab inflatione cœpisse.
Unde et si inflati fuerimus, in iudicium incidemus
diaboli, in quo incidit ipse Zabulus.

II. Videamus autem et inflationem ejus, quanta
sit, ut eam caveamus, et non permittamus eum su-
per nos vera dicere. Quiligitur dicit? *Viribus faciam,*
et sapientiam intellectus auferam, fines gentium (Isai. x).
Existimat fortitudine sua, quod vult in nobis se posse
perficere. Et revera si vincamur, et post hæc verba
peccamus; si post Ecclesiam rursus in circum, et D
ad equorum cursus, et ad conventus gentilium e-
amus, quid aliud fit, quam superatos nos possidet? Et
quid dixit Zabulus, viribus faciam? consequitur in
nobis peccatoribus, quod minatus est. Sed et si for-
nicemur post castitatem longi **1141** temporis, post
sancitimoniam multam, quid aliud fit, quam vera
locutus probatur super nos, qui dixit, *viribus faciam?*
Quid autem et aliud repromittat iste magniloquax,
intueamur. *Et sapientiam intellectus auferam, fines*
gentium. Sapientiam nescio quomodo pollicetur, de qua
et Propheta loquitur. *Alienigena quaedam sapientia*
est in eis (Jer. viii, 9). Est enim aliqua extranea a
veritate sapientiæ, quam disperdet Deus. Hanc iste

habens existimat se esse sapientem, et dicit: *Sa-*
pientiam intellectus auferam, fines gentium, et vires
eorum depascar. Pervenit enim ad omnes gentes
operatio ejus; sed Salvator in omnes gentes mittens
sermone suis, eruit eos, qui a Zabulo in cunctis
gentibus captivi tenebantur. *Et vires eorum depascar.*
Minatur se vires nostras prædatum iri, et tradere
adversus nos militantibus. Et revera est videre eum
quibusdam hoc facientem. Quando enim quis vincit-
tur a **1142** Zabulo, et traditur demonibus spiriti-
bus pessimis, virtutibus contrariis, quid aliud factum
est, quam is dixerat: *Et vires eorum depascar.* Acci-
piens nostras vires, depastus est nos. *Et commovebo*
civitates, quæ inhabitantur (Isai. x, 24). Et hoc Za-
bulus comminatur; inhabitari cernit civitates, Eccle-
sias Dei in Christo Domino constructas, has commo-
turum esse se personat. Et frequenter quidem concu-
cussit civitates inhabitatas persecutionibus, fre-
quenter concussit scandalis. Sed nos tentemus fun-
damentum habentes super petram tales fieri, ut iste
qui dicit: *Commovebo civitates, quæ inhabitantur,* nos
movere non valeat per procellas suas, neque per
spiritus adversos. Verum ad omnia quæ acciderint,
stabiles perseveremus, utpote habentes ædificium
super petram Jesum Christum, cui est gloria et
imperium in sæcula sæculorum. Amen.

HOMILIA NONA.

De eo quod scriptum est: Et audivi vocem Domini
dicentis: Quem mittam, et quis ibit ad populum
istum? et transgrediens modica, pervenit usque ad
locum in quo scribitur: Pete tibi signum a Domino
Deo tuo in profundum, aut in excelsum. Cap. VI,
VII.

1141. *Et audivi vocem Domini dicentis, quem*
mittam, et quis ibit ad populum istum? Et dicit: Ecce
ego sum, mitte me. Et ait: vade, et dic populo huic:
Aure audietis, et non intelligetis, et reliqua. De eo
qui nunc lectus est Isaie Prophetæ sermone, ore-
mus Deum, ut nobis gratiam largiatur, ut digna
prophético spiritu valeamus exponere. *Et audiri,*
inquit (*Exod. iv*), *vocem Domini dicentis: Quem*
mittam? Postquam purgatus est labiis [*Al. labia*]
Propheta, paratus suscepit ministerium Domini,
et dicit: *Ego sum, mitte me.* Sed ut parator esset
ad hoc, meminerat vocis Moysi. Nam et ille eadem
utens voce, *mitte me,* princeps populi, iudexque fac-
tus, et famulus Dei nuncupatus est. Audivi autem
quemdam Hebræum exponentem hunc locum, at-
que dicentem, quia libenter quidam Prophetes, et
paratus prophetiam suscepit ad populum, ignorans
quæ essent et dicenda. Porro audiens tristitia, quæ
essent populo nuntianda, hoc est, *aure audietis, et non*
intelligetis, etc. (Isai. xl), in sequentibus pigrior sit:
dicente ei voce Dei; *Clama, respondit ei, et dicit:*
Quid clamabo? Arriorum autem hæc prophetari de
Salvatore; quia futurum erat, ut audientes non au-
dierent, et videntes non viderent. Manifestius porro
fit **1142** quod dicitur, si consideremus paulu-

locum istum : *cernentes aspiciatis, et non videbitis*, A istiusmodi est. Videbant quidem videre tunc cæcos respicientes, rationem autem visionis ignorabant. Audiebant parabolas, quas dissolvebat secreto discipulis Salvator. Ipsi vero non audiebant, nescientes quæ dicebantur, propter hoc testificans eos dixit : *Qui habet aures audiendi audiat*. Nec enim privati erant his auribus, ut non audirent ; sed interiores eorum aures gravatæ erant ad audiendum. Propter hoc prædicat eis, et per Prophetam futura præfatur dicens : *Aure audietis, et non intelligetis : et cernentes aspiciatis, et non videbitis. Incrassatum est enim cor populi hujus*. Quid sit hoc quod dicitur : *Incrassatum est enim cor populi hujus*, inspiciamus. Omnibus, qui in præsentis vitæ curis versantur, cor incrassatum est : haud aliter eis, qui in sæcularibus morantur incrassatum est cor, quam si a splenis ecentur. Idcirco pinguescit cor, et non potest tenuioris spiritus suscipere notiones. Fugiamus ergo a talibus caris, ut attenuatum cor nostrum Deo acceptabile fiat. Fugiamus terrena negotia. Ista sunt enim, quibus cor incrassatur. Propter hoc sermo subtilis erat, ut in Exodo scribitur de eo, quod ait : *Quicumque fuerint propter 1143 tenuitatem cordis ejusmodi, isti Deum videbunt (Exod. xxiv)*. Talibus enim oculis Deus videtur. Tria sunt aures dicuntur. *Incrassatum est enim cor populi hujus, et auribus suis graviter audierunt, et oculos suos clausurunt*. Possunt autem et aliter manifestius intelligi quæ hoc dicuntur in loco. Multi enim hominum putant inspicientes creaturas, et mundum istum contemplantes, videre se ea. Et quid dico hominum? Ecce volucres et quadrupedia vident solem et lunam, et universum simul cælum cum stellarum choro; sed rationes eorum non intelligunt. Soli vero justi et sancti per sapientiæ Dei rationem comprehendentes inspiciunt ea. Ideo in octavo psalmo David dicit : *Quoniam ridebo cælos tuos opera digitorum tuorum, lunam et stellas, quæ tu fundasti*. Quid enim nunc Propheta non videt cælum et lunam? Sed hoc quod ait *ridebo*, si consideremus, poterimus intelligere. . . . .

. . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .
 . . . . .

^a *Conversi sunt ad iniquitates*. Quorum? Non simpliciter, *patrum*, sed cum additamento, *patrum*

suorum priorum. Diximus hæc de nobis dici, et his qui in nobis sunt peccatores. Quomodo igitur qui inter nos sunt peccatores, conversi sunt ad iniquitates patrum, et patrum suorum priorum? Duplices habemus patres, et una species est pessimorum patrum. Siquidem antequam crederemus, diabolus pater noster fuit, ut sermo Evangelicus ostendit, dicens : *Vos de patre zabulo nati estis*. Cum autem credidimus, facti sumus filii Dei. Si ergo post hæc peccaverimus, convertimur ad iniquitates patrum, non simpliciter, sed patrum priorum. Ad probationem autem hujus rei, quia duplices habemus patres, utimur et 1144 David testimonio, in quadagesimo quarto psalmo, ita dicentis : *Audi, filia, et ride, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui*. Quasi pater quippe cepit : *Audi, filia*. Ergo duplices nostri patres sunt. Sed obliviscere, inquit, domum patris tui prioris. Si igitur oblitus domum patris tui prioris rursus fueris ad peccata conversus, incidisti in id quod aunc dicitur peccatum : *Conversi sunt ad iniquitates patrum suorum priorum*. Dicebamus dudum zabulum patrem nostrum fuisse, antequam Deus factus sit pater, si tamen nunc non habemus etiam zabulum patrem : quod etiam de Joannis Epistola approbamus, in qua ita scribitur : *Omnis qui peccatum facit, ex zabulo natus est*. Toties ex zabulo nascimur, quoties peccamus. Infelix iste qui semper generator a zabulo. Rursumque multum beatus qui semper ex Deo nascitur. Neque enim semel dicam, justum ex Deo natum, sed per singula virtutis opera semper justus nascitur ex Deo. Hoc autem ut plenius possis probari, etiam de Salvatoris nostri quotidiana nativitate dicamus, liquido id in justis obtinentes quod in Domino præcesserit. Salvator noster splendor est gloriæ, splendor autem non semel nascitur, et deinceps desinit nasci : quotiescumque ortum fuerit lumen, ex quo splendor oritur, toties oritur et splendor gloriæ. Salvator noster sapientia est Dei. Sapientia vero splendor est lucis æternæ. Sic igitur Salvator semper nascitur, et idcirco dicit : *Ante omnes colles generat me*, non, ut quidam male legunt, *generavit*. Si semper ex Patre nascitur Dominus, etiam tu in similitudinem ejus tantum adoptionis scriptum habens, semper generaris a Deo per singulos intellectus, per singula opera, et efficeris filius Dei in Christo Jesu, cui est gloria et imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Cætera desiderantur, mutila quippe est in libris omnibus cum editis tum manu exaratis nona isthæc in Isaiam homilia, cujus postremæ parti supplendæ detracta temere est olim postrema pars homiliæ itidem nonæ in Jeremiam ex genuina Hieronymi interpretatione ab his verbis, *Conversi sunt ad iniquitates patrum meorum*. Quæ tametsi nullum, ut vides, vel

ad propositum Isaiæ textum, vel ad superiorem expositionem respectum habeant, cum jamdiu error iste inoleverit, nec supersit pars ejus homiliæ propria, et nos subnectimus ad exemplar Genebrardi, spatium tantum aliquo ad legentis eruditionem interposito.